

ЗА СИНІМ ОКЕАНОМ

ЛІТЕРАТУРА – МИСТЕЦТВО – СУСПІЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

РІК IV. ЧИСЛО 2.

НЬЮ-Йорк

ЛЮТИЙ 1962

ЗА ПІЗНАННЯ ЖИВОЇ ДАВНИНИ

В формуванні суспільної свідомості історія посідає величезне значення. Інтерес до минулої притаманний людям завжди, але ніколи не закреслював він такого широкого кола як нині, ніколи не заважував так на світогляді суспільства, на його політичному мисленні, на генеральних ідеях національних культур. В деяких випадках, існують навіть прагнення надати історії ознак сліпої, містичної влади, яка начебто заздалегідь накреслила «шляхи призначення» для народів і кермує їх буттям. Проте, це буття не є зачаклованим колом тривалих повторень і не діється з чиеїсь волі. Історія це невгавний рух вперед, зумовлений не «призначенням», а закономірним розвитком суспільних відносин, що, в свою чергу, залежні від змін в розвитку матеріальних сил. Вигрібаємо з попелу віків минуле на те, щоб розуміти сучасне і жити ним. Сучасне це не сліпий випадок, а неминучий наслідок, що його причини закорінені часто в дуже далеких попередніх відносинах. Влада минулого це не віра в темний «дух історії», а об'єктивне розпізнання історичного досвіду, всіх умовин, що склалися в свій

час на постання, розвиток і присмерк історичних подій і явищ.

В колі інтересів нашого видання є минуле нашої батьківщини, але не мертве минуле, а живе. Ми присвячуємо багато уваги нашій давнині, вільній від ідеалізації і фальсифікації давнини — спізнаної в усій її правді, в усій її дійсності.

У нас, дуже часто, романтизований образ історії наснажувався тенденційним тлумаченням фактів, підмінюванням їх поезією, плеканням легенд і міфів. Така історія-ідеологія (в своїй істоті, лжеісторія), мала ціль служити «зміцненню серць». Насправді ж, це сприяло лиш затьмаренню суспільної свідомості і вело суспільство до катастроф. Це був «дух нашої давнини», «єдиний потік» історії — не дійсної, а уявної, антиісторичної України, парад без глузду звеличуваних князів та гетьманів, низка поетичних легенд, нездійснених мрій і сумних поразок їх дійсності.

В осередку нашої уваги — єдино реальна і рушійна сила нашого минулого: маси українського народу, що були творцем нашої

3 «МАТЕРІАЛІВ ПРО ПРАІСТОРІЮ»

Досі кожний дослідник підходив до проблем нашої праісторії з явним або примаскованим протиукраїнським наставленням. Мало хто пробував розглядати українців як підмет в історії або бодай щось, що мало колись будьяку вартість, лише розглядали наше минуле як зовсім безвартісну, інертну метушню, в яку в ряди — годи чужинці зуміли впровадити дещо з чужої культури, суспільного порядку тощо. За того рода «тезами» стараються нас переконати, що без чужинців, ми — українці, були б просто нічим.

Стараються плутаними доказами переконувати нас самих і світ, що над нами завжди хтось панував, як не фізично, то бодай духово. В. Щербаківський видумав міф про те, що, вже на світанку буття, над автохтонами України панували якісь арменоїдні малоазійці і що ці малоазійці принесли в Україну культуру, хліборобство і т. ін. Я. Пастернак продовжує те саме, додаючи, що арменоїдних малоазійців заступили скифи — іранці, а Смаль-Стоцький доказує, що з півночі прийшли германські варяги і зорганізували слов'янській хаос в географічній Україні в княжу (Київську) державу. Коли ж пропали варяги (в «науці» це називається: «наїздики — окупанти влягли впливам гнилого, некультурного, слов'янського оточення»), так на зміну їм прийшли монголи, литовці, татари, турки, румуни, австрійці, німці і т. д., бо ж слов'яни, зокрема їх головна частина — українці, не були здібні організувати власне суспільство в державу.

Таке було від праісторичних часів, таке маємо і нині, то ж з того такий історичний висновок, що так має бути в безконечність.

Тобто: ряд «світочів науки» розробив нашу історію на т. зв. невірничому принципі.

культури, речником наших державно-суспільних ідеалів і героїчним борцем за них. Замість т. зв. національної містики, жива історія розпізнає і виявляє всі конкретні фактори історичного розвитку, які коріняться в дійсності природних і економічних обставин.

Тільки таке розуміння історії, як повне розвінчання ілюзій, що їх піднесено до «національних святощів», дасть нам змогу не лише реконструювати образ нашої минуштини, але розуміти, на її досвіді, наше сучасне і робити правильні висновки на майбутнє.

Поклали «тверді основи» і напрямні під досліді нашого минулого і нашої сучасності і вже з того, само собою, проєктують наше історичне призначення.

Декілька таких «великих» вчених висунуло голословні тези про чуже панування над Україною. Ці, згрубша накреслені тези вимагають детального розроблення, просунення і підмурування в кожній галузі українознавства, хоч позірно речевими аргументами. Ось над таким підмуруванням невірничого принципу в нашому історичному призначенні працює ряд людей. Ці люди стараються доказати, що українці не тільки не були здібні розвинути який небудь суспільний лад, але не здібні були придумати для себе ні убрання, ні поживи, ні навіть мови. Без засвоєння чужої мови українці не могли б навіть порозумітися між собою.

Прекрасно оформив це А. Л. Шлецер. Він твердив, що до приходу германів в Україну, там жили що правда людиноподібні створіння, але вони були без ладу, без культури, без цивілізаційного розвитку. От жили собі так, як живуть птахи або звірі. Дослівно сказав він таке про недавнє минуле, про Київську добу, а наші учені поширили його погляди на скифів і трипільців.

Шлецер не залишився самотній із своїми злосливими поглядами. Нині, в тій, чи іншій формі повтаряють це численні українські учені. Читайте тільки уважно їхні праці. Ці думки на всі боки поширює українська преса, вони такі загальні і такі всіма прийнятні, що людина, яка насмілилася б виступити проти невірничого принципу (поглядів Шлецера чи багатьох українських учених, які по суті говорять те саме), буде засуджена на загально-національне загавкання або примусову мовчанку. Але якщо розвивати у псевдонаукових творах думки Шлецера, так уся наша преса розкриє свої сторінки перед таким мислителем і всі наші учені почнуть аж захлистуватися похвалами за того рода праці, які розробляють в подробицях тези Шлецера, що без допомоги чужинців українці це просто інертна, бездушна маса, здібна тільки до сприймання чужих впливів.

Ясне, саме собою, що, борони боже, не можна говорити про українську самобутність, про споконвічну автохтонність, або про культурно-цивілізаційний вплив самих українців на оточуючий їх світ.

Нашу науку і наших науковців знаменує нині якась протиукраїнська лють. Вони вишукують і видумують неправдиві тези про те, що наш нарід це історичне сміття, погній різних чужих впливів, духові і фізичні раби, варвари-дикуни і т. д. Про це повно в нашій «науці», очевидно не так просто, як я це тут виявляю. Назверх своє антиукраїнське наставлення замаскуюють у нас співанням української патріотичної пісні.

В різних «класичних працях» наших науковців, типових у наших обставинах, протиукраїнська настанова щільно пов'язана з саме псевдопатріотичним співом. Але, у висновку, вдумлива людина, маючи перед собою такі праці, мусить викликати в собі пригноблення, якщо не казати — погорду до нашого народу та ще й зойк: «Які ж то ми бідні...» Як у великому, так і в дрібницях.

Ось, нпр., в одній такій праці наводиться якийсь перський вірш, хоч у нас є дуже гарний відповідник того вірша у Івана Франка: «Книги — морська глибина, Хто в ній пірнув аж до дна, Хоч і трудів має досить, Дивні перли виносить...» Можливо, що якраз цей вірш Франко взяв з перської словотворчості. Це не має значення. Я спиняюся над цим дрібним прикладом тільки на те, щоб показати, які послідовні наші вчені, коли йдеться про те, щоб нас, як нарід, чимсь вколоти. Мовляв, «дивіться, без персів ми були б нічим, Франко не був би Франком...»

Отже є українці, що свідомо бунтуються проти рабства, але є такі що насолоджуються своїм рабством, придумують і поширюють «наукові» рабські системи. Своє власне духовне рабство нерозбірливо розтягають на ціле наше дотеперішнє буття, на всіх наших предків, в тій надії що і наші нащадки будуть за їх взірцем тягти спадкове ярмо. Наші раби, нпр., зі шкури з радості вистрибують, щоб доказати, що ми були рабами не когонебудь, а греків!

Однак такі докази це непорозуміння і фальсифікації, що з наукою нічого спільного не мають.

* * *

Ось, нпр., деякі учені виводять наше слово «хліб» від готського «глаф». Англіїці кажуть на хліб loaf, що є скороченням loaf of bread, німці кажуть на хліб laib. Так англійська як і німецька назва має виводитись з готського «глаф». За англійськими словниками loaf означає «шматок хліба, що може мати різну форму». Це значить, що готи замість казати «буханець хліба», казали про-

сто «буханець». У нас теж продавали «голови» цукру, солі і багато дечого іншого. Готське «глаф» означає форму хліба, а не самий хліб і в тому помилка мовознавців.

Багато мовознавців відкидає готське походження назви хліб і шукає її в грецькому слові "krivaios". В деяких грецьких діалектах це слово вимовляли як klivanos корінь kliv. Звідси: krivanevs — пекар, krivane — печиво, krivanites — печений на сковороді, krivanos — горщик, в якому пекли хліб, а також печера в горах (Геродот, 2, 92 і ін.). Отже всі ці слова ніякого відношення до хліба не мають. Хліб по грецьки artos. Можливо, що ця назва пов'язана етимологічно з давньою назвою України-Русі — **Арта, Артанія**.

За етимологічними коріннями, наше «хліб» фонетично більше подібне до грецького kliv (яке до I ст. перед н. ерою вимовляли теж як klib) ніж до готського «глаф». Насувається тут питання, якщо б наші предки позичали назви на хліб у греків, то чому не взяли прямої назви «артос», лише вжили назву глечика, який може служити для багатьох цілей, а не лише до печення хліба?

Треба брати під увагу таке: ми є споконвічними автохтонами на нашій землі. Споконвіку наші предки плекали хлібові зерна, пекли хліб, отже мусіли мати на нього і свою назву. Греки появилися в Європі щойно в другому тисячелітті перед нашою ерою, тобто принаймні на дві тисячі літ пізніше за хліборобські знахідки в нашому Трипіллі. Готи вийшли на історичний овид 2000 років пізніше за греків.

Ні греки ні готи не були хліборобами. Греки спроваджували майже увесь хліб з нинішньої України. Отже з того всього виходить, що історичні чинники не дають зовсім підстав припускати, що наше слово «хліб» позичене звідкинебудь.

Учені, що виводять назву «хліб» з грецької мови, навіть не брали до уваги основний термін «кріванос» (глечик), а послужилися діалектом тобто скористали, з того, що якийсь

ЮРІЙ ЛІСОВИЙ, український науковець, що проживає в Англії, хоч за фахом інженер-хімік, присвячується кропітливим студіям праісторії нашої батьківщини. Досі опубліковано низку праць Ю. Лісового, м. ін., «Скифи в освітленні чужих і своїх», «Проблеми нашої праісторії», «Назва Галичина і Волинь», «Сліди міграції в топоніміці», «Про походження назви Галич» і т. д. Досліди ВШ Автора і їх висновки, в багатьох випадках, мають великий інтерес не лише для спеціалістів, але і ширшої громадськості.

Віталій Коротич

шепелявий і безязыкий грек не міг вимовити «р» і перекрутив це слово на «кліванос»!

Сліди хліборобства на Україні знайдено з перед 6000 років. Це однак не означає, що випадкова знахідка в Трипіллі є найстарішим хліборобським слідом України. Це не означає, що не знайдуть ще слідів старіших за трипільські. Наша археологія — молода наука.

* * *

«Бистроумність», з якою у нас творять з фрагментів чужих і наших слів цілі теорії, служить лише на те, щоб доказати, наче ми є пізній зліпок з різних монгольських недобитків, який оформився в етнічний тип лише завдяки вічним культурам різних «панських» народів як євреї, греки, турки, германо-готи і т. д. Все це очевидно вигадки. Совісні дослідники, яких ми постійно наводимо в наших розшуках, вказують на інші, зовсім протилежні можливості, на величню роль нашого народу в минулих тисячеліттях.

Ми є на порозі нової доби, в якій Україна знов повернеться до давньої величі, могутності, сили і блиску і понесе людству мир, культуру, знання, добробут і справедливість як земля — широко, як небо — високо.

Віталій Коротич

КИЇВ

Про тебе вже не можна написати
Слова, яких ніхто не говорив...
Ти роздуваєш подихом вітрів
Вогні, яким горіти й не згасати.
В Дніпро впадають мрій моїх річки,
Над ним — широким — верби хилють стани,
І щовесни запалюють каштани
Туристами захвалені свічки.
Потрібен ти мені у щасті й горі
І другом наректи тебе дозволь.
Ти — мій.
Зелені гейзери тополь
Блискучим листям б'ють у жовті зорі.
Кохання споконвічні теореми
Доводять милим в парках юнаки.
Розклало небо світлі п'ятаки
В сузір'їв ідеально точні схеми.
.. По вулицях твоїх іду щодня,
Працюю і живу твоїм диханням,
Люблю доріг твоїх найменування,
І кожен камінь твій — моя рідня.
Вбиваєш в людях вдачу ти хробачу,
Бо чистий і ясний ти, наче ключ.
Вдихаю вітер твій.
З дніпрових круч
Прийдешності прекрасні далі бачу.

З творчістю молодих київських поетів ми вже знайомили наших читачів (6, 61). «Філософія молодих київських поетів вольова і життєствердна, — писали ми, — їхній поетичний суб'єктивізм цілеспрямований, міцний своїм суспільницьким підґрунтям». Наш погляд сходиться і з поглядом О. Гончара, висловленим на III пленумі Спілки письменників Радянської України, що відзначає «мужні громадянські мотиви, високу культуру, інтелектуальність, а також вимогливість, уважність до слова... Щедрий прихід молодих талантів в літературу сповнює нас певністю в доброму майбутньому цієї літератури».

Надзвичайно цікаві, в зв'язку з тим, вірші поетеси **Ліни Костенко**, що стала відома своїми двома збірками поезій «Проміння землі» та «Вітрила». Чіткі, багаті і тонкі візерунки її ліричних сюжетів. В роздумах поетеси відчувається наш сучасник, що вмє мислити історично і соціально. Духовна зрілість поетеси виразно окреслюється в її останній книзі «Мандрівки серця».

Віталій Коротич — за заняттям — лікар, влучно окреслює себе «лікарепоетом» або «поетолікарем»: гуманістичний мотив, близький всім причетним до цього шляхетного звання, що лагіднить страждання людини і змагається з ними, панівний в схвильованій,

Микола Сингаївський

Ліна Костенко

експресивній, але водночас і вдумливій творчості поета. Його книги поезій втішаються величезною поширеністю. В них є, поуз відсвіт незлобивої іронічності, життєствердна правда життя, що творче і всепереможне.

Бадьорістю пройняті і вірші Миколи Сингаївського. Поет не стільки дбає про знахідки нових форм, нових ритмів, як про гостру актуальність, рвучкий динамізм змісту. Поет стоїть обличчям до людей, що живуть на землі, гомінкій силою і снагою. «Земле, чую тебе, ростеш дубами на косогорах», — стверджує поет і теми та проблеми, по новому поставлені ним, проростають в широкі плани нового художнього досвіду, озброєного чітким громадянським становищем.

На наших очах формуються духовні і творчі особистості поетів, що своєю щільною зв'язаністю із сучасністю, становлять помітне явище в розвитку української поезії.

Микола Сингаївський

ІЗ «СТОРОНИ СВІТА»

О, птиці щастя, тихі журавлі,
вас люди згадують у час розлуки...
Щоб поверталися до рідної землі,
в поліський край
чи на деснянські луки —
немає в світі кращої землі.
Вертаються, я чую перегук,
де не ходили, де не пролітали,
людські печалі принесли до рук
й самі тривожні стали.
Дивлюсь на Південь — журавлі летять.

Дивлюсь на Схід...
Як сонце сходить!
Мов загадка мого дитинства:

ЗА СИНІМ ОКЕАНОМ

Ліна Костенко

Летять на землю груші, як з рогаток.
Скот вибрідає з куряви доріг.
Усохлий дуб, насупившись рогато,
червоний обрій настромив на ріг.

Стара дзвіниця й досі ловить гави.
Серед мого колишнього двора
стоїть дівча, таке, як я, біляве,
очима світ у душу набира.

Мене веселий смуток заарканить.
Я задивлюсь на дівчинку чужу.
Невтримний час до білого паркану.
немов коня баского, прив'яжу.

Зайду у хату... озирнусь... притихну...
Час б'є копитом. Встигну, не біда.
Час б'є копитом. Я сказала — встигну!
Ось трохи відпочину — і гайда.

«За синім лісом-перелісом
ясніє діжа золота».
Це над тобою, щедрий друже,
з вузькими добрими очима,
з довколо чесними літами,
що схожі на мої літа.
Нам сонце дарувало ясність,
нам люди дарували радість —
у неспокої, у жаданні
творити, мріяти, рости.
Пілоти нам дарують небо,
літа дарують нам висіти,
а дружба нам дарує мудрість,
у чесній дружбі — світ простий.

ВОЛИНСЬКІ ЕТЮДИ

В ті грізні роки

Травень. По заливних лугах розлилась річка Турія, між вільхами, між куп'ям, дзвенить прозорими хвильками. Золотиться жовте латаття. Сонце, як і кожної провесни, посміхається в високому небі.

А я в камері-голубнику Ковельської в'язниці, сп'явши на віконце, хрестястими ґратами закуте, дивлюся на Турію, слухаю далекого шереху її плеса. Не вийти мені звідси. Нема ліку дням неволі. Згадую: зловісний червень 41-го року. Із Заходу — по брестському шосе — навала; в шоломах з черепами, бучні, бриласті, з очима коліру холодної порожнечі, прийшли вони, «визволителі». Скільки ж разів відчинялись ці залізом заковані ворота щоб прийняти нас, «визволених»? Мури заклакли, зачакловані камінною тишею. Звідси — один лиш шлях: на смерть. Ним ішли мої друзі, пройшло їх багато в незліченній черзі. На мурах — ржаві плями їхньої крові, в мурах залишився їх останній тихий зітх. Поуз вікна, над Турію майнув їх шепіт, коли, прощаючись з тими, що ще не прийшли на чергу, вони виходили із своїх камер. І я чекаю, відмірюючи кроком години. Чекаю зловісного: «Аус...»

Думи риють кротами мій мозок. Від світанку до присмерку і знов у неблагану ніч, коли починає, від нижніх поверхів, німіти в'язниця і, мов беззгучний зойк, рветься баштами в байдужу височінь, де тільки зорі і крижана безмежність. А тоді — в інтервалах, — до кожного з нас, у кожне віконце долине здалека: «Файер!». . . І серії пострілів, що губляться в гуркоті моторів заведених нашвидкуруч.

Зриваюсь, біжу до дверей і чекаю, скам'янівши.

На світанку, спинаюсь знов на вікно, крадькома (щоб не бачили з вишок вартові) дивлюсь-вдивляюсь в старе кладовище, що від взбережжя Турії тягнеться до піскових видм з шумливими березами і осокосями. Свіжа земля денедє жовтіє під кущами. За ніч нові тут виросли могили.

Старий, прадавній цвинтарю Ковельський! Скільки безіменних гостей ти прийняв у ті грізні роки? Хто полічить їх, хто розповість про те, що бачили ці смутні берези? Змінить осінь весну, рознесе вітер листя, що припало

на рудаду, сиру землю, рік за роком ітїме, а вдома чекатимуть: мати — сина, дочку, батька — жінка, діти.

Був мжичастий березень. Провесна йшла з хуртовинами: вже вдосвіта починала дрижати земля. Залізним обручем стискала Ковельський вузол Червона Армія.

Всіх нас — в'язнів ще не встигли знищити прокляті опирі з черепами на шоломах. І ми, що жили, спалахнули надією. Мов віхоть полум'я серед темної ночі, така це була надія ще живих. І як акорди симфонії була ця сталева пісня «катюш», це ширяння крицевих орлів у рівних ключах. І в зливі металу, з-синя срібного, нещадного як покара злочину, в огненній хуртечі, що лютувала навколо, здригалась, розколювалась, стогнала стародавня тюрма, мов середньовічна, кошлата, шекспірівська відьма в глузу ніч на Брокені.

Проте, надія не здійснилась. Катюга здолав вирватись з персня облоги, втівав, захопив і нас із собою, щоб погнати в далеку дорогу. По коридорах котилось хрипаве: «Аус». . . Серце на мить спинилось. . .

Колона ішла на Захід. Над собором, що праворуч, зірниці ще не гаснучої битви. Ліворуч — руїни гетто. А так — каміння, що завжди неблаганне, бо мертве. Воно ніколи не скаже, скільки ніг вийшло з гетто, пройшло тим бруком, мандруючи в останню подорож. «Тату, — питається батька син (з Великої Глуші), скажи мені правду, аджеж нас ведуть на розстріл?..» Батько мовчить. На дулах автоматів, на щелепах посіпак — відблиск пожарищ. І цвяхований чобіт «надлюдини» відмірює все той самий крок — смерті, заглади, і знов смерті.

В ніч, в мряковиння вповзає наш ешелон. Холм—Люблін—Варшава—Краків—Відень—Лінець. Скільки щасливих доїхало до «дурхангслагеря 4157» з тавром «ост»? Скільки знемоглося в цій пекельній мандрівці, віч на віч із смертю? Друзі, земляки мої доповняли в цій подорожі реєстр гекатомби.

Вони залишались обабіч рейок, у засніжених просторах чужини, без дружнього слова, без імені, без червоної китайки. Вони залишались в снігах, вижбурнені з ешелону, як нікому непотрібний мотлох. Вони лежали, нерухомі, байдужі, широко відкритими очима вдивляючись в сіре небо.

Ні, я таки хотів жити. Я хотів жити, при-

ТЕАТР США ЗА КОРДОНОМ

Порівнюючи американські п'єси до фільмів, створених у Голлівуді, ми завжди переконаємося, що драматургія США є значно цікавіша ніж їх кінопродукція. Пояснюється це тим, що п'єси авторів США є більш критичні, більш правдомовні і ретельніші ніж твори кіно-сценаристів. Подобається нам психологізм американських драм, близькість проблем і переживань героїв, не дивлячись на географічну відстань і різницю суспільних устроїв.

наймі лиш на те, щоб бути свідком кінця бундючної «надлюдини».

Між Зальцбургом і Інсбруком мені пощастило втекти. Аджеж — двічі не вмирати, думалось нам — друзям. І хмури, засотані хмарами Альпи нас пригостили: дзвінким співом гірських потоків, темрявою нетрі, стрімкістю вовчих стежок. Пам'ятаю: по той бік був Тироль з його зарисами хижих гір, по цей бік, перед нами — соняшна Ломбардія. А десь далеко — в димах і пожарах — моя Волинь, моя Батьківщина.

Крізь синяву пам'яти

В рясних садах, над шляхом із Холма у Київ — моє рідне село. Давнезне воно, як і вся наша Волинь, сивоголубина. Сусідами у нас — Колодяжне, Любитів, Вербка, колись, в далеку давнину, із дворищами, ланами й борами, вотчинні села Андрія князя Курбського, що «від царського гніва втікав». Тут, у ковельському замчиці, зачинившись в вежі, писав свої послання суворий князь, вславлений вдачею гордої людини, похмурий мислитель, основник друкарні в Міяновичах, діяч західноукраїнського Відродження.

На півночі — Скулинський ліс. У ліс цей ходила Леся Українка. Він нав'яв їй поемкуказку чудесну про Лукаша і Мавку, про дядька Лева й «Того, що греблі рве». . . І, далєбі, він хороводить і досі з русалками, як тільки місяць на лезах папороті зміїно засріблиться.

Шляхи, шляхи мої. . . На Луцьк, на Рівне, на Здолбунів. На Дермань, Почаїв, Остріг. І славна минувшина моєї землі ішла поряд зі мною, коли я тими шляхами мандрував. І тіні Острозького, Перебийноса, Залізняка, зі мною з амбразур Любартового замку над Стиром-річкою вдивляючись в далечінь ступали по сходах древніх і скрипучих старих дзвіниць. О, славо злотоглава священної батьківщини! О синяво далеких обр'їв!

Де доля-мачуха мене лиш не носила, якими б світами я не ішов, завжди і скрізь ти зі мною, Волине! . .

В УРСР улюбленим драматичним автором був завжди **Юджін О'Ніл**, якого п'єси «Анна Крісті» та «Любов під в'язами» завжди притягають увагу глядача. Великим успіхом користується «Ізюм в сонці», п'єса з негритянського життя, з дією в Чикаго. В Москві, вдалою була постановка «Смерті продавця» **Артура Міллера**. Широко відома, перш за все в країнах народних демократій, п'єса того ж автора «Процес в Салем». Що правда ця п'єса, побудована на історичному тлі — т. зв. процесу проти відьом у Салемі в 1699 році, вимагає знання обставин і є дещо перевантажена моралізаторськими та філософськими роздумами. Але все ж глядач знаходить у ній деякі подібності із сучасним комплексом «відьмоловства» і сприймає її також як чисто людську трагедію. Величезним успіхом користується ця п'єса в Польщі, де її одночасно виставляє декілька театрів.

Успіх п'єси О'Ніла «Кохання під в'язами» в слов'янських країнах можна пояснити її сюжетом, взятим із життя фермерів Нової Англії, що несподівано перегукується з багатьма творами слов'янських письменників, які писали про селянство. В першу чергу під увагу приходить хоча б В. Реймонт з його «Мужиками», подекуди і Л. Толстой з його «Владодою темряви» та ін. В цій п'єсі хвилює нескерована стихійність її героїв, влада природи, різко накреслені характери.

Поряд з Артуром Міллером велику популярність здобуває у нас **Теннесі Вілліамс**. Його «Орфей, що сходить» вже ввійшов в репертуар деяких столичних театрів Радянського Союзу, а в Варшаві, Торуні і в Кракові великим успіхом користалась п'єса Вілліамса «Трамвай, якому на ймення — Жага», може ще й тому, що одним із героїв п'єси є поляк Стенлі Ковальський, показаний, щоправда, не в дуже прихильному світлі. Грають також в Варшаві «Татуовану троянду» з Іреною Ейхлер, одною з кращих польських артисток в головній ролі. Живі, хоч не завжди художньо рівні п'єси Теннесі Вілліамса цікаві тим, що дають змогу глядачеві знайомитись дуже щільно з життям і побутом пересічних американських людей. Є в них і багато своєрідного гумору. Саме з цієї причини великим успіхом користаються навіть і п'єси менш відомих і талановитих авторів, як хоча б «За-клинатель дощу» Наша або «Двоє на гойдалці» Джібсона. Слід згадати при цьому і, про величезний успіх американської музикальної комедії «Моя мила леді», що здобула серця глядачів в Києві та по інших містах. Менший успіх можна зауважити, коли ідеть-

СПІВЕЦЬ АНГОЛИ

Два шляхи стеляться перед письменником, якого обдарованість є така яскрава, що його голос не губиться серед всіх інших. Або говорити лише за себе або говорити також і за своїх найближчих. Цей другий шлях часто веде поета до жертв, до самовідречення, не раз і до загибелі, бо що краще він скаже за інших людей, тим більше повинен він за це платити. Такому поетові залишається тільки слухати голосу свого сумління, яке наказує йому говорити правду, домагатися справедливості, захищати тих, які падають жертвами безправ'я і насилля та бути водночас свідомим того, що ніякої нагороди йому не ждати, що його становище — речника пригнічених, не принесе йому ні вирізнання, ні відгуку.

Такий шлях обрав собі поет народу Анголи **Агостійньо Нето**, що вже від довшого часу перебуває у в'язниці, як борець за визволення Анголи з під колоніального ярма. Народжений в 1922 році, Нето закінчив середню освіту в Луанда, а лікарські студії в Коїмбрі, в Португалії. З ранньої молодості Агостійньо Нето опинився в перших лавах визвольного руху і був арештований урядом Салазара декілька разів без усяких юридичних основ. Як речник африканських студентів в Португалії він в 1953 році виступав в Парижі на конгресі Федерації студентів Чорної Африки, захищаючи права пригнічених народів в португальських колоніях, за що був поновно

ся, про п'єсу Торнтон Уайлдера «Наше місто», яку виставлено в Сучасному театрі в Варшаві, за режисурою Е. Аксера.

Головною причиною успішності драматургії США є її реалізм. Якщо п'єси французького і англійського авангарду — Бекета, Осборна, Йонеску, Ануї назагал сприймаються у нас глядачем холодно ізза їхньої зайвої учудненості та ідейної порожнечі, то американські п'єси вражають своєю безпосередністю стилю і проблематикою, взятою з дійсного життя. Подобається завжди стисла і дуже «драматична» конструкція творів драматургів США, висока їх техніка. Майже в кожній п'єсі, головню у А. Міллера і Ю. О'Ніла, є сильний соціальний мотив, що надає їх творам ідейної вагомості.

Варшава, в січні 1962

Д. Гаврилюк

Агостійньо Нето

НІЧ

В темному закутку світу живу,
Не життя це — без світла.
Жити так страшно мені
В темряві вічній.

Вулицями блукаю,
Шукаю стежок і доріг,
На сні невисловні спираюсь,
На волю, на сонце б мені!

А воля закута безвіллям,
Навколо — сліпі і німі,
В темному світі — недоля,
Сонця нема опівночі.
Блукаю в пустелі без сяйва,
Бреду в безіменність пустель.
Заулками — привиди лиш.
І ніч така темна навколо,
Темна ж ця ніч навкруги.

З португальської переклав
А. Дан (С. Паоло)

ув'язнений, але звільнений, внаслідок колективного протесту визначних письменників по обидва боки Атлантику, м. ін., Л. Арагона, Ф. Моріака, Ж. П. Сартра, Н. Гіена, Д. Рівери. Після закінчення медичної освіти Нето повернувся в Анголу і став на чолі Народного Визвольного руху Анголи. В 1960 р. його арештовано знов і з того часу аж до нині поет перебуває у лісабонській в'язниці Альхюба або на засланні в Сант-Яго, на островах Зеленого Рогу. Після ув'язнення Агостійньо Нето, в його родинному містечку Іколо Бенго відбулася протестна демонстрація, під час якої португальськими солдатами вбито і поранено понад двісті учасників.

Поряд з громадською лікарською діяльністю, Агостійньо Нето займається і поетичною творчістю, в португальській мові. Він оспівує свою батьківщину — Анголу і її народ, в ніжних, ліричних віршах дає вислів своєї любові до африканського краєвиду («Африканська поема» «Кінаксі»), до своїх земляків, що «з їх серцями б'ється і моє серце, в такт танку босих ніг, в ритм заімленої ночі» («Мій приятель Муссунда»). Поезія Агостійньо Нето, як і творчість його сучасників, поетів Африки, палахкотить почуттям сили і правоти, вірою в перемогу народу в боротьбі за визволення.

Марія Підгірна

ЗА СИНІМ ОКЕАНОМ

В ТУЗІ ЗА «ЯГАЙЛОНСЬКОЮ ЦИВІЛІЗАЦІЄЮ»

Деякі збирачі старовинних карт мають у своїй колекції прецкаву, із справжнім мистецьким хистом вимальовану карту Польщі, з зображенням її рослинного та звіринного світу. Всі написи на цій карті — латинські. Сумежні з Польщею держави і країни відзначено за їх латинськими назвами, нпр., Бо-руссія, Літуанія, Валахія тощо. Тільки території на схід від Збруча і Случа, тобто Україна, пишуться досить своєрідною назвою: «Regiones orientales, quas anthropophagae incolunt» тобто «східні області, в яких проживають людодіди»...

Якщо б хтось гадав, що цю цікаву карту видано в давноминутих сторіччях, то він помиляється: її видало «Головне управління лісів Речіпосполитої, в році божому 1938, з зауваженням: «Тільки для приватного вжитку». Це є карта, призначена для вжитку і розваги найвищої суспільної верстви в міжвоєнній Польщі — аристократії, міністрів, воевод і т. п., що, як відомо, залюбки займалися ловецтвом в лісах і борах Речіпосполитої. В свідомості їхній як і їхніх картографів, Україна це не більше як «Дике Поле», «обшир, де живуть людодіди» тобто обшир, якого людність перебуває на найнижчому ступені цивілізації, щось як австралійські бушмени чи «ловці людських черепів» у Новій Гвінеї...

Як бачимо, українознавчі студії польської еліти за триста років не зробили помітного поступу. В 1624 р., папа Урбан VIII, очевидно за інформаціями своїх польських сходознавців, називав Україну «логовом потвори, що годується нелюдськими догматами». Єпископ Лев Сапега в тому ж часі вважав Україну «пасовищем дракона». В очах єзуїта Петра Скарги українські козаки були «зброєносцями диявола». Польський публіцист К. Пальчевський викликав ще в 1618 р. величезне обурення польської знаті і католицьких фанатиків, видавши книжку п. з. «Козаки, знищити їх чи ні?», в якій доказував, що поголовне фізичне знищення козаків не можливе, хіба що тільки частинне... Дещо пізніше, знайдено компромісову формулу: в 1632 р. до Варшави прибула козацька делегація і домагалася від королевича Владислава (король Сігізмунд III саме вмирав) визнання своїх прав, бо козацтво, це, мовляв, є частина польської республіки. На це їй відповів сенат: «правда, що ви — частина Речіпосполитої, але така як нігті або волосся на людсь-

кому тілі; якщо вони відростають, то їх стрижуть...»

Як знаємо, ці заходи польсько-шляхетських стрижів не були успішні. Сумовито говорив про це Адам Кисіль, після наших блискучих перемог під Жовтими Водами і Корсунем: «Будемо тепер жебраками, панове. Зловісне завбачування мого розуму почувало все те, що сталося нині з нами. Ворог доброї ради — **непоміркованість**, погубила і себе і нас і вітчизну» (лист до архієпископа Гнезна, 31. 5. 1648).

Оця «непоміркованість», висловлюючись дипломатичною мовою київського воеводи, видається нам, якщо мова про українсько-польські взаємини, основною прикметою політичного мислення наших західних сусідів, а насамперед її провідної верстви. Вона належить до типу «провідних верств», які ніколи нічому не навчаться і ніколи нічого не зрозуміють. Польські пани, ідучи на свій ганебний розгром під Пилявцями, вигукували: «Не поступимось в нічому нашим хлопам і козакам! Краще вмремо, якщо впень не знищимо безголову потвору...»

Яка різниця між цими панамі і тими, що майже 300 років пізніше малювали карти з означенням України як «країни людодідів»?

Про непоміркованість польської знаті, про їхню «гордую лиху» говорив в 1650 р. панам-радї до віч московський посол Григорій Пушкін: «**Начебто і ученіші ви за нас**, — звернувся він з іронією до гнезенського каштеляна Яна Лещинського, — **а чомусь все більша глупота вас береться...**»

Розуму польській олігархії дійсно таки не доставало в тій бурхливій добі, коли, засадничо, так мало треба було до зрозуміння тієї простої істини, що український народ має таке саме право до життя як і всі інші. Гірко говорив на цю тему послу Ф. Бутурліну Богдан Хмельницький, майже в переддень своєї смерті, коли вже навіть і дубову домовину возили за гетьманом в обозі: «...всіх нас в Україні поляки вирубали б і випалили б, коли б я із шведами, з уграми, з волохами не поєднався, всі ми вигинули б, а тоді і російському государству не радісно було б...»

Не змінився дух традиційної польської «гордої пиhi» і в значно пізнішій добі, коли, здавалося б, час нарешті прийшов, щоб стати після шкоди мудрим. Адже ж в XIX ст., до слова приходили вже не бундючні королевіята-олігархи, що значили свій шлях на Україні лиш мечем та вогнем, (як дораджував їм папа Урбан VIII), а революційні демократи з благородним гаслом «за нашу і вашу свободу», з ідеєю боротьби народів проти самодержав'я, за визволення люду, за соціальні перетворення. А одначе «Пшегльонд ржечи польських» — орган польської еміграції в Парижі, передумовиною такої спільної дії в 1862 році ставив перш за все повну реставрацію ягайлонської імперії «від моря до моря». Бо «якщо Польща буде відновлена тільки в її етнографічних кордонах, — міркував «Пшегльонд», — то це буде мізерна і сумирна державка, що не зможе промовляти в імені справжньої Польщі. Польща без русинського (українського) населення не буде навіть тінню, навіть привидом Польщі...» Для польської еміграції відновлення Польщі було самозрозумілим з приверненням кордонів (принаймні) 1772 р., лише з повною анексією українських земель. Про це, нпр. категорично заявили делегати Центрального Революційного комітету в Польщі, Падлевський, Мільович і Гіллер, обговорюючи питання спільної дії з редактором лондонського «Колокола» Ол. Герценом, в 1861 р. Повстання, яке підготовлялося, повинно було розгорнутися на всіх землях давньої Річипосполитої, з тим, щоб з його перемогою, ці землі увійшли в склад відродженої Польщі.

Максимальна політична програма повстання 1863 р. зовсім не означала його радикального становища в соціальній проблематиці, яка для польських патріотів і демократів була взагалі або вторинною або до кінця нез'ясованою. Були і такі серед них, як нпр. Й. Голуховський, які висловлювали свій неймовірний жах перед усякою соціальною революцією, що була б, на Сході Європи, «кінцем цивілізації». Панівною ідеєю між листопадним (1830) і січневим (1863) повстанням серед польської еміграції і в патріотичних колах краю був польський месіанізм. «Поza Польщею вони нічого не бачать», говорив М. Бакунін, патетичний речник спільної революційної дії. В «Маніфесті до західних народів» К. Лібелята, оголошеному в 1848 р., польські демократи твердили, що лише полякам належить керівна роль в визволь-

ному рухові Слов'янщини. М. Мохнацький уважав Польщу «єдиною і правдивою виразницею світлості, могутності і оглади великого слов'янського роду». Мерославський стверджував, що «майбутнє всієї Слов'янщини зацелене на наших ранах і її відродження залежить виключно від кожної жмені польського попелу». З. Свентославський в своєму «Статуті всесвітньої церкви» кладе в її основу Польщу, яка є «ядром усієї слов'янської родини». Емігрант Б. Ф. Грентовський, в своїй книзі «Політичне передгрозя» (Фрейбург, 1848) заявляє, що «господь бог обділив Польщу елементами спасення світу від віків і на далеке майбутнє. Наближається день, коли Польща обійме володіння над всією Європою нової доби». Польське демократичне товариство видало відозву до слов'ян, в якій стверджувало, що Польща «першою назве своїх слов'янських сестер по імені і біля себе їх посадить»...

Отже, як бачимо, ідея вибраності Польщі, її провідної ролі в визвольних рухах не лише Слов'янщини, але і всієї Європи, об'єднувала всіх польських патріотів — від монархічного табору, що гуртувався біля Адама Чарторийського до крила крайніх, радикальних демократів. З цим гаслами польського месіанізму і великодержавництва (відбудови ягайлонської Польщі від моря до моря) розпочато повстання 1863 р., в якому, як видно з заходів польських кіл, багато надій покладалось на український національний рух. З цією метою, як відомо, видано на Україні і славетню «Золоту грамоту» з «бажанням найбільшого щастя для сільського люду на вічні часи», книжочку віршів «Туча минулих і теперішніх часів», в яких вихвалювано всякі блаженства для селян в оновленій Польщі («не буде там лихоманців, податки будуть менші, буде лучче жити...»), розповсюджено навіть апокрифічного «Листа Шевченка з Сибіру до братів-українців», враховуючи величезну популярність поетового імені на Україні...

Проте, ці солов'їні співи не дали бажаних наслідків. Українські народні маси, не зважаючи на їх революційні настрої, не лише не відгукнулися на зазиви польських великодержавників до спільної боротьби, але ще й допомогали приборкувати повстання... Правда, були в рядах польських повстанських загонів численні українці-ідеалісти, які, як Потєбня, покладали свої голови. Але в загальному, польський визвольний рух в 1863 р. був непопулярний, а то й зовсім чужий тодішньому українському національному рухові і народнім масам на Україні. Його ідеологічне

підґрунтя — консервативне і великодержавницьке, — було протилежне прагненням українського народу і в конкретних умовах історичної дійсності і узагальнено-історично.

3

Просимо пробачення у читача за ці мандрівки в сиву давнину. Але, мимоволі на мислі нам історія, коли ми, вже не в 1648 і не в 1863 і навіть не в 1938 рр., а таки року божого 1961, читаємо в паризькій «Культурі», органі «поступового» крила польської еміграційної еліти (12, 61) хоча б такі рядки з-під деінде блискучого пера Ю. Мерошевського:

Польськість у своєму динамічному вислові є весь час проблемотворчою політичною силою в Європі. Польський інтелект, література, політичне письменство мають сповнити величезні завдання... Польська думка для росіян та інших народностей в Радянському Союзі — атракційна і може служити каталізатором змін...»

Хвали мене, губонько... Але, яких саме «змін»? Яких «проблем»? Які саме «величезні завдання»? Звідки така «гордая пиха»? З яких таких реальних даностей?

І, дарма що достойний Ю. Мерошевський «погорджує шовінізмом», за його ж заявою, елементи його фразеології чомусь разючо нагадують те все, що ми вже чули, сто і триста літ тому від його попередників з-під містичних знаків «Польщі — Христа народів». Чому саме «польський інтелект» і ким приречено його до «спасення» не лише «росіян і інших народностей», а либонь усього світу? Які основи до такого самообранства? Чи, кажучи щиро, праця польського інтелекту, що, безумовно, може відзначити і низку блискучих позицій, в своїй традиційній скованості пихою нарцисизму, причинилася до розвитку світової мислі аж так, що може монополізувати проблемотворчість всіх інших народів? Де і в чому ця небувала «притягальність» польської думки, а зокрема еміграційної?

Якщо б ішлося про пристосування гордовитих завбачувань Ю. Мерошевського до українського ґрунту, а зокрема — завбачувань політичних, то вони зазнають конкретнішої проєкції. В тій же «Культурі» проголошено, наприклад, вирізнення поетичною нагородою поета Ю. Лободовського, при чому не стільки за його поезику, як з уваги на причетність лавреата до «ягайлонської цивілізації». Дарма що «голоси, які доходять до нас з давніх просторів Речіпосполітої є тіль-

«Богач і смерть», українська гравюра 1637 р.

ки неясним шерехом пам'яті», — елегійно зітхає «Культура», — проблема «ягайлонської цивілізації», завдяки Ю. Лободовському, «постає наново перед нами». Нема сумніву, князівсько-графівській «Культурі» сняться либонь і по цей день пошуми крил панцерної польської гусарії над Синюхою і Дніпром...

Україна, оспівана музою Ю. Лободовського, не є романтична. Вона наскрізь конкретна, як конкретні плани недобитків польського імперіалізму на еміграції. На місце «гайдамацького хаосу», за мріями Лободовського, неминуче прийде «державнотворча місія» якогось чергового Пілсудського, що з допомогою свого вірнопідданого українського джури, встромить ногу в стрем'я, щоб довершити нового походу на Київ...

Як бачимо до цих марінь зрубаної голови не достає ще тільки Сенкевіча з його «державнотворчими» ксьондзами з «Пана Володийовського», що зрубані голови українських гайдамаків уклали вінком навколо статуї Христа. Воно і не дивно. Адже ж для картографів польської шляхетчини ми ще в 1938 році існували на божому світі як «плем'я людоїдів».

В 1648 р., один вдумливий краков'янин, не позбавлений критичного відношення до своїх загонистих земляків, давнозабутий Ян А. Горчин писав: «Корисно є давати до друку всяке писання; бо інакше нащадки наші не знатимуть що і до чого. Котрий печатник добре і справедливо надрукує, того похвалимо, котрий же невіглас що надрукує, дурне і брехливе, з того ми посміємося...»

Не беремося судити величі тих завдань, що їх, в напрямку спасення людського роду, за словами Ю. Мерошевського, має сповнити

польська еміграція, а зокрема ті, що «наново ставлять проблему ягайлонської цивілізації». Що буде — не знаємо, а що було — знаємо. Ця ягайлонська «цивілізація» залишила нам, нажаль, лиш спогад про свист меча і попіл пожарів. Ця «цивілізація», як справедливо говорив в 1635 р. митрополит київський С. Косів, **«хотіла нами (українцями) начиняти дніпровських карасів»**. І саме навідсіч тій «цивілізації» вогня і меча відродилась наша цивілізація духа, культура Києва XVII ст., званого тим же С. Косовим «величавішим ніж у давніх часах був Гелікон і Парнас»...

4

Дві традиції є в історії кожного народу, кожної національної культури: одна — шовіністичних невігласів, «гордої пихи» обскурантів і хижаків, друга — поступу і творчої співдії світлих сил усіх суспільств, усіх народів. Богдан Хмельницький, політик і мислитель, знав про цю двоїстість національної традиції. **«Шкода, — писав він до А. Кисіля, співчуваючи невинним жертвам з українського і польського боку під час кривавої війни, — що при сухих дровах і сирі потерпіли»**. Але ж бо перед ним як і перед усім українським народом була дилема: «...будемо воювати, поки стане життя, поки вольності не доб'ємося, бо краще голову положити ніж у неволю повернутися...» Шабля Богданова радикально розв'язувала тему тієї «ягайлонської цивілізації», за якою скиглять ще нині її прозеліти.

На щастя, не цим великопанським скиглінням позначена наша дійсність. «Польща перестала бути тільки землею повстанських могил, селянських злиднів, робітничої біди, — читаємо в варшавському журналі «Польска», — **на сучасній Польщі немає ганебного тавра колоніальної неволі, національного гніту**. Нинішня Польща нав'язує до великих гуманістичних, поступових традицій своєї історії. В нинішній Польщі нема місця для шовінізму, людиноненависництва, релігійної нетепимості. Польща є і буде країною дедалі все більше освічених громадян...»

З перемогою цих світлих традицій, про які говорить «Польска», в забуття відходять темні і криваві сторіччя, що між двома братніми народами клали, здавалося, непроходимі прірви. Нині, український і польський народи, визволившись від своїх злощасних «провідних верств», що прищипляли суспільству лише традиції розбою і темноти, плечем-до-плеча виконують собі крапцю долю. Вони без комплексів «месіанізму», співдіють на те, щоб всі наші історичні розрахунки

• ВЛАДИСЛАВ БРОНЕВСЬКИЙ

(1897—1962)

В Варшаві умер видатний польський поет Владислав Броневський, автор багатьох поем і збірників віршів («Дими над містом», «Сум і пісня», «Остаточний крик», «Дерево у відчаї», «Анка» і б. ін.). Народжений в Плоцьку, В. Броневський виступив у 1925 р. з першою збіркою віршів «Вітряки», в якій відзначив своє становище поета-революціонера, борця за краще майбутнє робітничого класу Польщі. Цьому становищу він був вірний у всій своїй творчості. Урядом Пилсудського Броневський був арештований декілька разів за свою революційну діяльність. Під час війни був старшиною польської армії. Твори В. Броневського перекладались М. Ірчаном, Л. Первомайським та ін. В 1955 р. Броневський став лауреатом державної премії.

Творчість В. Броневського відзначається незвичайною силою вислову, подекуди нагадуючи поезію В. Маяковського. Чітка ідейна спрямованість не гасила його ліризму, що виявлявся в його патріотичних віршах, писаних на еміграції та в поезіях, присвяченій пам'яті дочки. Із смертю В. Броневського польська поезія зазнала великої втрати. В похороні поета брали участь непроглядні маси народу, серед якого вірші В. Броневського втішались завжди заслуженою любов'ю.

завершувались результатами спільного труду в дружбі і взаєморозумінні.

Шовіністично-месіаністичні маріння залишімо ж тим, які зачакловані «неясним шерехом пам'яті», ніяк не в силі збагнути невідвертальності історичного процесу.

Ю. Косач

О. Лисенко: «В казематах фашизму»

Гетьман Юрій Зінов'євич Хмельницький

добра хотіли. Чернь задніпровська вся хоче государю піддатися ще й тепер. За Дніпром всі люди стоять за Московію. Рад і я служити государю і голову за нього положити, та в злиднях я сам ходжу, у коней козаків нема, всі безкінні, а многе врем'я тут живучи, пропились до гола. Як зі мною що станеться, то вся Україна засмутиться. А коли великий государ на весну ради не вчинить, то Сомко польському королю піддається. Якраз через те Юраска Хмельницький гетьманство здав Павлу Тетері по родству... Начальні люди і наказний гетьман (Сомко) повної чорної ради не хочуть, лише людей поборами так обтяжили, що їм гірше ніж християнам під бісурменами в Царгороді живеться...

Яким Сомко в листі до царя Олексія Михайловича, Переяслав 1662.

...Мефодій (єпископ) і Васюта (Золотаренко) відмовляються від ради тим, що запорожців нема, але у нас, по стародавним правам, гетьманів вибирали в містах і без запорожців... Тепер нас орда заперла і множество людей побила, на Преображення напала під Лубнами; всьому винні Васюта і єпископ не досвідчені в військових справах. А я, вашого царського величества вірний слуга, хоч і принижений ними всі загонами зза Дніпра вивів і під Переяслав прийшов у цілості. Молю тебе, великий государ, вели князю Ромодановському зібрати полки козацькі, щоб не блукали як бідні віви без пастиря, щоб стояли і загинули за віру православную, а тепер самі не знаємо за що погибаємо? Післав я також в Чигирин до Юраски Хмельницького полковника канівського Лизогуба, а Юраска Лизогуба і ще інших канівців, черкасців, курсунців велів постріляти. За це я велів десять полонених поляків зарубати, бо все одно у ляхів ми ніякого добра не шукаємо...»

ДВІСТІ ЛІТ ТОМУ (1762)

Газета «Кур'єр Польський», 1762.

За відомістю, поданою ЙМ паном Рудницьким, економом Чигиринського староства: ЙМ пан Скоржевський був висланий з 224 кінними жовнірами проти гайдамацького загону в силі 50 кінних людей. ЙМ Скоржевський вирушив у Ведмедівку, а звідти в степ, де напав на гайдамацьке пасовище, на якому було 40 голів забитої худоби. Жовніри переконували, що тут забито худоби більше ніж для 50 чоловіка, але ЙМ Скоржевський не вірив. Передні чати його корпусу зустріли гайдамаків на двоохколісках числом до 200 людей. Пан Скоржевський наказав спшитися, навіть сам зліз з коня, щоб зустрітися з гайдамаками. Але через короткий час прибуло на підмогу ще 200 кінних гайдамаків. Його мілість пан комендант наказав тоді нам відступати болотами аж до села, що зветься Кам'яною. Тут, переправившись через гребельку, Пан Скоржевський почав заспокоювати людей, що небезпека минула. Але зараз же вискочив звідкись загін гайдамаків в силі 200 людей і цілком знищив наш корпус. Врятувалося утечею лише нас шестеро і то поранилих...

Скарга селян села Лакомої Буди, Стародубівського полку, гетьману К. Розумовському, січень 1762 року

...В поданій вашій ясновельможності жалобі ми на нашого володільця, військового товариша Петра Данченка, показали про вчинені нам нестерпні кривди. Він стягає з нас надмірні фуражні побори, відбирає під своє володіння наші сінокоси, поклав нам щорічний оклад 80 карбованців, б'є нас батогами, мало не до смерті, умертвив двох чоловік своїх підданих, а коли з нашого донесення надіслано ордер вашої ясновельможності з велінням канцелярії Стародубівського полку учинити про те розгляд, згаданий Данченко наказав війту Лакомої Буди і сторожам найти прохачів і бити їх до смерті залізом та батогами...

Ю. Нарбут: «Гетьман»

В. Гладкий: «На світанку революції; біля тюрми»

СТО ЛІТ ТОМУ (1862)

1862 рік на Україні був знаменний поглибленням ферментів в народі, викликаних скасуванням кріпацтва. Селянські заколоти не вгавали. Одночасно посилювалась діяльність революційних кіл «Землі і Волі», «Молодої Росії», зокрема в зв'язку з переднім січневого повстання в Польщі 1863 року. Український національний рух, очолюваний т. зв. хлопоманами (В. Антонович, Т. Рильський, П. Чубинський і ін.) був на піднесенні і виявляв всі тенденції, щоб стати масовим і революційним. Але, українська буржуазія, налякана радикалізацією українського національного руху, поспішила зайняти супроти самодержавства примирливу та лояльну позицію. Декларація В. Антоновича і товаришів з 1862 року допомогла до перемоги реакції на довгий час.

Князь Барятинський в листі до Олександра II, Вільно, 1862.

...Рух стихій, що прагнуть до відбудови народностей, до зміни існуючих державних форм огорнув Італію, слов'янські землі, Грецію; упадок Бурбонів в Неаполі, повстання в Чорногорії і сербські справи не могли не відбитися на Польщі і на наших західних провінціях. Справу реституції Польщі вже поляки не уявляють собі без повернення їм Литви, Волині, Києва, а навіть Смоленська, України і Одеси... Щоб сп

ралізувати надто широкі претенсії поляків, добре було б, смію сказати це, якщо б ваша імператорська величність зволили перенести столицю до Києва, цього пращура міст руських...»

Прокламація «До селян» Павла Чубинського, 1862 року.

...Повставайте люди добрі, спитайте стародавніх людей, що робили панам гайдамаки. Робіть так як діди ваші, бо наша — воля, ваша — правда. Ніхто вам нічого не вчинить — вас багатько і ваша правда. Пани не хочуть давати землі, а земля уся ваша...

«Колокол», ч. 162, 1862 року.

Підполковник Олександрійського гусарського полку Красовський, на весні 1862 року, переодягнувся в українську одягу і розкидав власноручно написані ним прокламації поміж солдатами. Житомирського полку, висланого для приборкання селянських заколотів. Красовський виступав як емісар «Українського Революційного Комітету» в Києві. 17 червня 1862 р. його заарештовано і засуджено на кару смерті, з міною на 12 літ каторги.

А. Потебня в листі до Ол. Герцена, 1862 року.

...В вашій прокламації до російських військ в Польщі ви писали: скажемо, що треба робити, коли настає слухна година. За моїм глибоким переконанням, ця година вже надійшла. Що можна було зробити, те зроблено. Ми так наблизились до польських патріотів, що в усякому випадку візьмемо участь в повстанні, яке незабаром спалахне в Польщі.

ДО ПИТАНЬ ПЕРШОРЯДНОЇ ВАГИ

В ч. 6 ЗСО, за 1960 рік, була поміщена стаття Д. О. Бласа п. н. «Історичними шляхами київської Русі», в якій автор висловив ряд дуже відважних думок, з якими аж ніяк не можна погодитися. Я поминаю неточність автора в деяких історичних фактах і процесах, а концентруюся виключно на питаннях першорядної ваги.

Автор виходить з того, що вже в VI ст. Полоцьк, Псков та Новгород Великий організували свої республіки. В X ст. Рюриковичі підкорили цілий Схід та організували велику державу під назвою Київської Русі.

За Ярослава Мудрого ця держава досягла своїх максимальних границь. Історична доля цього величезного комплексу пішла різними шляхами. В наслідок татарських нападів південна Русь занепала. Зате північна Русь згодом стала міцним осередком, який поступово об'єднував під однією владою території, що входили колись в склад Київської Русі. «Жовтнева Революція змінила обличчя Русі Рюриковичів чи пак Романових. . . Скасовано царат і улаштовано Русь на принципах народно-соціальних, федеративних, республіканських і народоправних під назвою РСРС.

«Інструкція» Центрального Революційного Комітету для Київського і Житомирського комітетів; Варшава 1862 року.

...Що ж до народу, то треба притягати православний народ нарівні з католицьким, з тією різницею, що на католиків можна рішуче опертися, впливати на них явно, а православний треба підготовляти дуже обережно і поодинокі. Якщо приєднати його не можна буде, то треба примусити його залишитися в спокою...

М. Бакунін в листі до І. Коссіловського, 1862 року.

Що буде? Боїмося, що повстання не вдасться... Ініціатори і керманічі його просякли все тим самим великодержавним, шляхетським духом. Якщо не буде загального повстання селян польських, литовських і українських, то Польща соціальна, Польща селянська, може і не загине, але те, що звемо нині польською справою, буде втрачено...

«Відгук із Києва» («Современная летопись», ч. 6. 1862) за підписами: В. Антоновича, П. Житецького, Т. Рильського і ін.

...Ніхто з нас не лише не говорить і не думає про політику, але всяке політичне стремління при цьому нинішньому стані суспільства є смішне і наївне в наших очах... Єдине діло друзів народу, це — співдіяти в розвитку народу, не вдаючись в політичні або соціальні розмови... Всякий політичний сепаратизм в наших очах — смішна нісенітниця, вона нам непотрібна і безкорисна...

П'ЯТЬДЕСЯТ ЛІТ ТОМУ (1912)

4 квітня 1912 року сталася подія, що вирішила про велике піднесення революційного, робітничого руху в Україні і в цілій кол. російській імперії. Це був розстріл з наказу царського уряду 500 робітників, що застрай-

кували проти каторжних умовин праці на золотих приїсках над Леною в Сибірі, які належали англо-російському акціонерному товариству «Лена-Голдфілдс». Кривава розправа царизму викликала могутню хвилю протесту.

Київський комітет РСДРП в зв'язку з ленинськими подіями видав прокламацію з таким закликком:

«На цей мерзенний акт ми повинні відповісти так, як уже не раз відповідали на підлі злодіяння: покиньмо варстати і горна, покиньмо фабрики і заводи і майстерні... На боротьбу!...»

В квітні застрайкували робітники Києва і Харкова. Хвиля страйків прокотилася по Донецькому і Криворізькому басейнах. Активну участь в русі протесту взяло робітництво Одеси, Катеринослава, Єлисаветграда. Протягом квітня 1912 року на Україні відбулося 140 політичних страйків з участю десятків тисяч робітників. З днем 1-го травня 1912 року страйковий рух набрав характеру тривалої політичної боротьби робітництва всіх галузей промисловості. «Там, де голодують мільйони селян, а робітників розстрілюють за страйк — говорилось в одній прокламації РСДРП, там революція житиме, поки не зітреться з лица землі ганьба людства — російський царизм...»

Страйкова боротьба 1912 року була початком переходу пролетаріату України та інших країн кол. імперії в наступ проти царської монархії, за поліпшення життя робітників, за свободу і демократію.

Отже змінилася лише форма правління і соціальна структура. Все інше залишилося в основі і принципах по давньому». . . Чи справді так? Вистачить прочитати радянський підручник історії, щоб побачити, що радянська історіософія такий підхід в принципі негує. Також негуєть його українські національні історики. Радянські історики негуєть його, бо він не згоден з класовим підходом до історії і противиться історичному матеріалізмові, а українські історики негуєть його, бо вони в державі хочуть бачити тільки національну форму життя певного народу. Автор статті не входить ні в національний, ні в класовий зміст того твору, що звався Київською Руссю, тільки приймає як вирішний факт, що на Сході Європи існувала одна велика держава — Київська Русь. З-під його уваги виповзає чомусь факт, що в наслідок історичних подій сформувалися незалежно від себе на території Русі різні народи, в тому числі російський і український народи, подібно, як на рвінах імперії Карла Великого постали різні держави та різні народи. Можливо, що історичний процес піде до лінії зливання тих народів, але чому приймати за критерій оцінки факт, що ті народи жили колись в одній державі? Це значить ніщо інше, як висувати на політичну арену сучасності якусь нову ідеологію, в основі якої лежить суха форма Київської Русі без жодного змісту.

Подібного погляду трималися до 1939 р. «москвофіли» в Західній Україні. В соціальному відношенні це була наскрізь реакційна течія. В національній площині вони відзначалися тим, що негували існування самостійної української мови, а через те і самобутньої української нації. В тому відношенні вони йшли рука в руку з російською черносотенщиною, яка твердила, що України нема, не було й не може бути.

Сьогодні москвофільство мертве. Соціально вони програли після скинення царату, а головнo внаслідок революції більшовиків, а національна їхня концепція провалилася на факті визнання існування національної окремішності українського народу всіми поступовими росіянами, а насамперед марксистами-більшовиками.

Твердження автора, що процеси в Радянському Союзі, процеси зливання народів СРСР мають якусь особливу доцільність, а саме що «кожний мешканець. . . вважає своєю батьківщиною не лише свій рідний куток, але неозорий державний обшир споконвічної слов'янської дідици» аж ніяк не витримує критики. Адже в СРСР живуть не тільки сло-

в'яни, а цілий ряд народів, які ніколи не були слов'янською дідициною. Що ж, мають вони принести себе в жертву слов'янам? До таких висновків доходили ті, які за основу східної імперії визнавали «самодержавство, православ'я і національність».

Більшовицька революція принесла з собою нове гасло — пролетарський інтернаціоналізм, під яким вона розуміла міжнародну єдність пролетаріату в боротьбі за знищення приватновласницького рабства і за побудову комунізму. Йшлося про оборону свободи, незалежності й рівності всіх народів, великих і малих, про співпрацю між ними для однієї спільної мети. В тому розумінні пролетарський інтернаціоналізм противиться в засаді не тільки націоналізмові, але й таким концепціям, які висуває автор згаданої статті. Націоналізм проповідує класовий мир всередині кожної нації і гризню поміж народами назовні, соціалізм, навпаки, міжнародну класову солідарність пролетаріїв проти міжнародної солідарності приватного капіталу.

З факту, що пролетарський інтернаціоналізм поборює всякий націоналізм, почали робити деякі шовіністи, які часто ховалися за ширмою навіть соціалізму, висновки, що кожна нація, а навіть саме поняття національності, є «застарілим пересудом». До таких належали деякі прудоністи, як наприклад Ляфарг. Проти нього виступив Маркс, доказуючи, що за тією космополітичною фразою ховається в дійсності націоналізм і шовінізм, і що «Ляфарг, не усвідомлюючи собі навіть цього, під заперечуванням національностей розуміє, мабуть, їх поглинення зразковою французькою нацією». (Маркс и Энгельс. Избранные письма, 1948, стор. 179). Маркс і Енгельс сформулювали ясно перед робітниками націй-поневолювачів, що підтримування визвольних змагань поневолених націй є в їх власному робітничому інтересі. **«Не може бути вільним народ, що поневолює інші народи»** — так сформулювали вони гасло пролетарського інтернаціоналізму.

Ці всі думки стали і думками Леніна. Він їх виклав і поглибив у працях «Про право народів на самовизначення» і «Критичні замітки до національного питання». Від Леніна походить принцип, що пролетарська культура має бути національна за формою, а соціалістична змістом. Таке схоплення проблеми було зовсім вірним. Ленін виходив з того, що кожний народ, а властиво робітничий клас кожного народу, має сама на своїй землі будувати соціалізм-комунізм. І коли дійшло б до того, що в Західній Європі справді пере-

міг би соціалізм, то в Іспанії він мусів би бути ділом іспанців, а в Італії італійців і т. д. Ці народи, працюючи над побудовою майбутнього справедливого соціального порядку, напевно будуть близько співпрацювати, підтримуючи один другого. Ця співпраця не могла б перетворитися в накидування італійцями своєї мови іспанцям, бо це викликало б національний конфлікт поміж робітниками обох народів і у висліді дало б насправді підтримку націоналізмові, цебто елементів, якій в основі перекреслює пролетарський інтернаціоналізм.

Розуміється, такі міркування мають наскрізь теоретичний характер. Проте не слід забувати, що при соціалістичному будівництві мусить панувати нерозривний зв'язок поміж теорією і практикою. Немає теоретичних проблем, які були б тільки теорією. Автім: чи перемога соціалізму в Іспанії та Італії не може бути реальною? Реальністю може бути й те, що ці дві країни ввійдуть поміж собою у федеративний зв'язок. Будуть мати один спільний народногосподарський плян. І тут відразу напрошується питання, яке завтра може стати практичним: якою мовою мають поміж собою порозуміватися народи при виконванні плянів? При засаді пролетарського інтернаціоналізму відповідь може бути тільки одна: кожний із тих партнерів вживає на своїй території своєї рідної мови. Тільки у самій верхівці адміністративних органів мусіли б уже діяти опанувати обидві мови. Як довго ці народи триматимуться таких засад, доти не може й бути поміж ними національних конфліктів, бо й на якому відтинку можуть вони постати? Нам тому видається, що кожна спроба відійти від тієї засади і створювати переваги для тієї чи іншої мови, хоча б з чисто практичних мотивів, буде кривдити якусь національність, а через те й зачіпати її гордість та викликувати непотрібно конфлікти.

Якже ж розв'язує це питання найновіша програма КП СРСР? Вона заповідає, що соціальна однорідність націй СРСР буде все збільшуватися. Це природно, бо ж СРСР творить один господарський комплекс з одним народно-господарським пляном. **«Однак затирання національних різниць, зокрема мовних різниць, — це значно довший процес ніж затирання класових гранок».** Таке ствердження покривається з фактичними обставинами в СРСР. Кожний має право шукати місце праці по своїй вподобі. Так, наприклад, литовець може покинути свою батьківщину Лит. РСР і поїхати на працю в Грузію. За

Сталіна пристосовувано насильство і тому такі поїздки мали часто недобровільний характер. Тепер це все належить до минулого. Сьогодні їде молодь з України на цілині землі тільки за принципом добровільності. Ті, що поїдуть на нововідкриті терени, згодом змішаються з місцевим населенням і затратять почуття своєї національності. Це подібний природний процес, який спостерігаємо на еміграції: діти емігрантів часто вже не знають мови своїх родичів. Але слід тут сказати, що це будуть рідкі випадки, що хтось залишить межі своєї вужчої батьківщини назавжди. Тому-то й важко собі уявити, через що вже тепер мали б грузини переставати говорити своєю рідною мовою й зливатися, наприклад, з сусідами вірменами. Такі вимоги навіть не подиктовані практичними завданнями соціалізму. Нам видається тому, що такий підхід програми зовсім правильний. При тому слід згадати, що ст. 156 конституції Груз. РСР голосить:

«Державною мовою Груз. РСР є грузинська мова. Національним меншинам, що заселяють територію Груз. РСР, гарантується право вільного розвитку та вживання рідної мови як в своїх культурних так і в державних установах.»

Подібна засада висловлена в ст. 119 Вірм. РСР.

Поруч зі згаданою постановою в новій програмі є таке речення: «Російська мова фактично стала спільною мовою міжнаціонального спілкування та співпраці всіх народів СРСР». Це ствердження стосується до тих середовищ, в яких проживають люди різної національності. Бо ж трудно собі уявити, щоб, наприклад, естонці потребували порозуміватися між собою чужою мовою.

Це місце в програмі має дуже загальниковий характер, що було товчком для висловлювання різних думок в тій справі. Одні автори твердили, що «серед неросійських народів нашої країни стає все більше письменників, що пишуть свої твори рідною і російською мовами. Звичайно, і передше були митці, які писали не тільки своєю національною мовою, але й російською: наприклад, Т. Шевченко, Квітка-Основ'яненко. Але передше це були тільки окремі письменники. А тепер це дуже поширене явище...» («Коммунист» ч. 17 з 1961 року). З такою думкою не погоджуються інші автори. Російський письменник Солоухін пише в статті «Що нас споріднює?» («Літературная газета» з. 6 лютого 1961), що національні письменники повинні

Вже 18-ий рік виходить в Софії (Болгарія) журнал «Славяни», присвячений щомісячному оглядові життя Слов'янщини, історії і культури братніх слов'янських народів та зокрема їх взаєминам з Болгарією. Одне з чільних місць в проблематиці журналу займає Україна в її минулому і сучасному. За минулий рік появилось багато статей і нарисів, що здебільшого становлять нові і цікаві сторінки в галузі дослідження українсько-болгарських взаємин у минулому, зв'язків і взаємовпливів літератури і мистецтва обох братніх народів, спільної політичної боротьби. До таких праць належать: **К. Петрова** про Лемківщину, **проф. С. Русакієва** — «Безсмертний Т. Шевченко» (2, 61), **О. Кріля** про Михайла Старицького (10, 61), **І. Прокопів** про Устима Кармелюка (12, 61), **Ніни Стоянової** про українсько-болгарські взаємини в минулому — «Дружба навіки» (6, 61), **Наталії Семанюк** (дружини українського письменника М. Черемшини) про болгарського поета-революціонера Христо Ботева і його зв'язки з українським письменством, її ж — про вплив Т. Шевченка на творчість М. Черемшини (1, 61), **П. Атанасова** — «Місто Львів в давній і найновішій історії Болгарії», того ж автора — «Т. Шевченко і Георгій Бакалов» (6, 61) та б. ін. Журнал вмістив теж переклади «Тополі» Т. Шевченка і кількох поезій Лесі Українки (3, 61).

писати рідною мовою, бо в той спосіб тільки постає культура соціалістична за змістом, а національна формою. «Правда, українець Гоголь писав по-російському, і таким чином став великим російським письменником. Не може бути російської літератури французькою мовою, узбекської літератури литовською чи дагестанської літератури російською мовою. . . Творення однієї інтернаціональної культури ледве чи повинно йти по лінії нівелювання, по лінії зникання національних традицій, національних особливостей, національного колориту музики, мови. Це навіть і неможливе. . . Отже, для побудови єдиної інтернаціональної культури треба думати про виховання в людях одного інтернаціонального світогляду, а не замазування національного колориту. . . Хай живе таджікський орнамент, казахська опера, естонська графіка, чукотська різьба на моржевій кістці. Хай живе велика російська мова, але хай живе і солодкоспівуча, ні з чим не зрівняльна українська мова».

З перспективи тисячей кілометрів ми можемо тільки в останнім становищі добачувати нотки справжнього пролетарського інтернаціоналізму. Цікаво, що це становище висловлює російський письменник, а його опоненти — це найчастіше неросіяни.

ЗА СИНІМ ОКЕАНОМ

Михайло Паращук — основник «Українсько-болгарського товариства»

В 1921 р. скульптор Михайло Паращук прибув у Болгарію та з ramenі представника міжнародного Червоного Хреста на Балканах опікувався українцями — військовополоненими в 1-ій світовій війні. Тоді ж, дбаючи про відновлення традиційних громадських і культурних зв'язків Болгарії і України, заснував «Українсько-болгарське товариство», при співучасті визначних діячів болгарської науки і громадськості.

Першим президентом Товариства був аж до своєї смерті (1928) професор **Іван Шишманов**, визначний болгарський учений і зять Михайла Драгоманова. Від 1928 р. і до нині президентом Товариства є проф. **М. Арнаут**, кол. ректор Софійського університету, учень І. Шишманова і переємник його кафедри історії літератури в Софії. Заходами М. Паращука Товариство видавало свій орган «Україно-българска вечер», з участю численних письменників і учених, що популяризували серед земляків історію, літературу і мистецтво українського народу, а одночасно, його ж заходами, видавано окремими книжками переклади творів українських письменників.

Цю галузь діяльності митця М. Паращука високо цінять громадськість Болгарії, що пов'язана з Україною братньою близькістю історії і культури. Український скульптор втішається такою ж пошаною як і українець **Юрій Венелін** що поклав великі заслуги для культурного ренесансу Болгарії, як численні українці, що впали героями в війні 1877 р. за визволення Болгарії з-під турецького ярма, як Михайло Драгоманов, просвітитель болгарської молоді.

В Румунії живе і діє група українських письменників, що, як Г. Клемпуш, І. Федько, О. Мельничук, Ю. Павліш та ін., пишуть українською мовою і мають чималий літературний доробок.

До статті **Д. О. Біласа** (6, 60), вміщеної в порядку дискусії, Редакція зайняла вже становище (в ч. 7, 60). В тому ж порядку обговорення, містимо статтю **Б. Левчука**.

РОЗДУМИ ПРО ВСЯЧИНУ

Що керує вселенною?

Це є сьогодні найбільше питання філософії. В головному, всі напрямки філософії зводяться до двох груп: 1) це є фідейсти, вірники, які «вірять» тобто приймають неправдиве за правду, що понад всією неорганічною і безконечною Вселенною є якась боґоістотна думка (логос, thought, spiritus). Тобто, що понад чисто матеріальним світом з фізико-хемічними властивостями й прикметами мусить бути ще якась понадматеріальна свідома істота (чи сила), що її ім'я — творець, управитель, господар, пан, бог, тощо. Цю першу групу звать також метафізичною, тобто з грецька meta — поза, понад, та physis — природа. Отже метафізика — це є віра в понадприродну силу. Значить, метафізики це є ті філософи, які тримаються погляду, що Всесвітом править якась понадприродна сила.

Друга група філософів це т. зв. діалектики, з грецького *dialektike* — розумування, розумний спосіб думання, спертій на наших власних змислах: зір, слух, дотик, смак, нюх. Наші змисли говорять, що лише те існує в просторі, що ми можемо бачити, смакувати, нюхати чи доторкуватися до нього. Все інше, поза цим, це є тільки уява.

Для малоосвіченої людини, яка не мала нагоди глибше розвинути всіх думок свого світогляду, питання «звідки все взялося на світі», є і буде складним і важливим питанням. Воно саме собою насувається на думку.

Найновіші досліди радянських науковців це питання в основному розв'язали. Вони відкрили, що один кілограм ваги будьякого тіла, що обертається в просторі витворює за одну десятю секунди два і дві десяті ерги енергії. Тобто — за одну секунду — 22 ерги. (Ерг це одиниця міри сили, потрібної, щоб піднести один грам ваги на один сантиметр висоти в часі однієї секунди).

Знаючи вагу, наприклад, нашої планети Землі, можна легко вирахувати, скільки ергів енергії витворює наша планета в одній секундї, або і за мільйон літ.

Що таке енергія, на ділі ніхто точно не знає, як не знає, що таке електричність, світло, тепло, студінь.

На перший погляд здавалося б, що ми знаємо, що таке світло, тепло, студінь, але на ділі ми не знаємо, чому тепло є теплом, світло світлом, студінь студінню. Чому вони є якраз такими, що їх спонукає бути такими, чому треба діяти їм так як вони діють, як вони виявляються. Але і це буде з часом досліджене і відоме.

Спробуйте, читачу, вирахувати, скільки енергії витворює наша Земля за один тільки рік і тоді спитайте себе: що ж діється з тією велитенською енергією? Де вона міститься, куди подівається, що з нею діється? Ви, не хочючи, прийдете до переконання, що тут є якась зовсім природна «всемогутність». Якщо тіло не обертається в просторі, то воно тієї енергії не виділяє, її неначе в ньому нема. Якщо ж воно є в обороті, то вона з нього, так би мовити виходить, існує, але забирає час, щоб себе витворити. Потрібно часу і руху, тоді є і енергія.

Таким чином **час**, що його ми досі вважали поняттям абстрактним, а не конкретним, є таки конкретним, а не абстрактним поняттям, бо він творить енергію, він, в якийсь невідомий досі спосіб витворює, виділяє з себе в рухоме тіло енергію.

Задумавшись глибше над тим, можна б було прийти до висновку, що енергія мусить «згущатися» і у свою чергу витворювати всі складові частинці атома — нейтрони, позитрони, негатони, мезони тощо в ядрі та електрони кругом ядра, значить енергія є мабуть матерією (чи батьком) атомів.

Іншими словами, рушієм Всесвіту є час. Не було б часу, не було б і енергії, не було б електрично-магнетичних піль, не було б атомів, а далі не було б молекул, не було б ба-міноокислот, що згущуються в білковини і творять клітини життя...

Коли космонавти дослідять поверхню місяця — а це вже не за горами — й знайдуть, що місяць зложений в головному з таких же хімічних первнів як і наша земля і цим самим буде провірено, що ціла наша соняшна система складається з тієї самої матерії, тоді загадкове питання «звідки всяка твар взялася» буде ще певніше вияснене і діалектичний спосіб думання святкуватиме свою повну перемогу над метафізичним.

Історійка роздратованого вундеркінда

Зінське щеня — це невеличке, польове створіння. Якщо його роздратуєте, то воно, з безсилої люті, стрибає вище себе, порскає, проте ніякої шкоди вчинити не може.

Ця невеличка довідка з зоології доречна при читанні пасквіля по нашій адресі, пера достойного **С. Гординського**, в мюнхенській «Сучасності». Алеж, стиль і мова, вельмишановний метре! Які верхів'я мислі, гай-гай!..

С каждым днем все диче и все глуше,
Мертвенная цепенеет ночь,
Смрадный ветер, как свечи, жизни тушит,
Ни позвать, ни крикнуть, ни помочь...

Елегійно проказуємо строфу **Максиміліана Волошина**, натхненника, о, парадоксе, багатьох бардів українського націоналізму.

Прогресуюче дичіння і глухнення пояснюється не стільки старечим маразмом будького з елітарних пасквілянтів, що пробують свого пера і чорнила по нашій адресі, як пароксизмами безсилої злоби, що охоплює шари нашої зарубіжної еліти Доробкевичів, коли вони бачать наше видання. Злоби, що нищить у них рештки всього людського і спотворює їх обличчя з-синя мертвеним осатанінням. Тоді, їхні мерзенні каламарі не гербують ні примітивним наклепом, ні брехнею, ні зразками класичної глупоти і вже ажніяк не приховують за личиною краснодухів свою завидющу, мстиву і дрібненьку природу.

У відповідь, ми не плакаємо ні пересердя, ні ресентименту. Швидше за традицією наших кїво-печерських подвижників або й усміхненого мислителя з Асїжу, плакаємо християнську злагоду і всепробачення. Як Монтерлан, проказуємо: «жалощів і милосердя»!.. Жалощів до осатанілої нашої еліти! Милосердя для достойного С. Гординського зокрема, бо він і так знедолений, як речник всенаціонального елітарного убозства, як знаряддя задуму інших.

Адже ж все своє життя наш достойний автор служив своєму гіркому призначенню: бути патентованим вундеркіндом західноукраїнської буржуазії. Багата на бездарності і пересічності, а вбога на таланти, наша рідновітчизняна еліта, в 20-их рр., нагвалт прагнула до свого власного, автентичного вундеркінда. Вибір упав на нашого достойного ав-

**

Вісім парків в нас у Львові,
Хто ж не знає, де вони?
Та чи стрінемось ми знову
В них майбутньої весни?

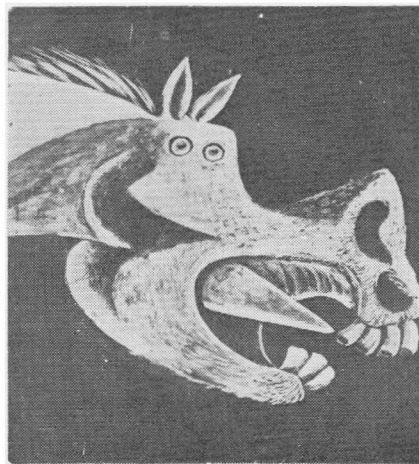
Ти ж, як ластівка крилата,
Що відлинула в вирій,
Встигла серце в мене взяти,
А лишить оману мрій.

Сніг присипав всі стежини,
По яких ходили ми,
Де ми пили чар хвилини
Вкрай сп'янілими грудьми.

Він прикрив усі узбіччя,
Всі доріжки й дерева.
Все ж і досі кожна стріча
В мене в серці, мов жива.

Та, мов пташення крилате,
Ти порхнула звідси в світ,
Встигла душу в мене взяти,
Залишила в серці лід.

тора. Він почав ходити у вундеркіндах саме в тому часі, коли у богоспасаємому, елітарному Львові царював стиль кон'юнктурного «ікроїдства». Вундеркінд, з питоменною йому проміткістю, кинувся, як це кажуть поети, у бурхливі хвилі громадсько-літературного життя з могутнім ухилом у модний тоді радикалізм. Він організував «лівих митців», співпрацював у «Нових шляхах», «Критиці», видавав власний орган «лівого авангарду», безуспішно пробував стати «пролетарським поетом», писав патетичні поезії про М. Горь-

П. Пікассо: «Паша фашизму» (фрагмент «Гернікі»)

ЕКОНОМІЧНІ І СОЦІАЛЬНІ ОСНОВИ РЕЛІГІЙНОЇ БОРОТЬБИ НА УКРАЇНІ XVI СТ.

Цикл цікавих статей Д. О. Біласа «Берестейська унія й її політичні наслідки», задля його об'єктивності і історичної правдивості, не викликає спеціальних застережень, якщо ідеться про дескриптивний реєстр історичних фактів і подій та коли стати на позицію автора, що єдиним і вирішальним джерелом релігійної боротьби на Україні в XVI і XVII ст. був конфлікт двох різних релігійно-церковних ідеологій.

Але, на наш погляд, зведення всіх складних подій того часу, на Україні зокрема, виключно до проблеми чисто релігійного конфлікту є одностороннім. Правда, що релігійна боротьба XVI-XVII ст., не лише на просторах нашої батьківщини, але і в усій тодішній Європі була явищем питомим для того часу, але в своїй основі вона мала глибші причини, а саме — **економічні і політичні** суперечності тогочасного суспільства, які Д. О. Білас поминає.

Економічний розвиток України в XVI ст. значно поступив вперед і позначився вели-

кими змінами. Основною зміною був перехід від системи натурального господарства до господарства грошового, що витворювалося внаслідок розвитку міст і ринків, росту ремесла і промисловості, вивізної і привізної торгівлі. В зв'язку з тим мінялися відносини і в сільському господарстві, яке з системи самовистачальних земельних маєтностей переходило до системи «збіжєвих фабрик» тобто фільварків, що продукували збіжжя на вивіз, а крім того, подекуди, вводили всілякі промисли, як, нпр., лісообробне, горільчане, млинарське тощо.

В соціальному відношенні господарська революція XVI ст. мала ті наслідки, що становище селянства зазнало радикальної зміни. Т. зв. «устава на волоки» (1557) була яскравим відгуком переходу економіки від натурального господарства до грошового, бо нищила давній патріархальний лад дволицного землеволодіння—спільного виконання державної повинності селянами, а заводило фактичне покріпачення селянства,

кого і т. п. «Гріхи молодості» тривали до пам'ятного 1933 р., коли буржуазія Зах. України круто звернула із позицій салонного «радянськості» на шлях ліберального угодовства («ера нормалізації») і споглядання з надією на «країну нового середньовіччя» — гітлерівську Німеччину. Самозрозуміло, що «гріхи молодості» (у кого ж вони не були!) нашого вундеркінда вмиль забуто і з того часу вже — рівно і просто мов шпага корсаря — прослався шлях на командні висоти елітарної мислі. Еліта не втрачувала надії на те, щоб вундеркінда вишрубувати на рідного Гете. Однак, як не дивно, але, не зважаючи ні на свої власні, ні своїх близьких наполегливі заходи, повсесердно наша геніальність не утвердилась. Надто бо разуче було явище автентичного епігонства: ще далеко перед нами, Є. Маланюк називав творчість вундеркінда «сугубо безкрилою», а його вірші — «гігроскопійною ватою». Вундеркінд грізно пишався тим, що «увійде в історію». Але історія була досить таки далеченько, а критики, як Д. Антонович, М. Рудницький, М. Гнатишак, згодом — Ю. Шерех, навіть В. Державин і б. ін., ніяк не брали на себе почесного завдання: проголосити вундеркінда геніальним сучасником. Дедалі, з усією чіткістю, вияв-

лявся вундеркінд, і як «поет» і як «образотворець», бездарно ніщотую, гідним милосердя пустоцвітом. Вундеркіндові залишилось тільки одне: перейти в категорію «поетів-ювіліатів», а на свій поетичний доробок привісити налічку якщо не сімейного, то «національного» табу. Нарешті «**є ти тим наприкінці, чим є ти**» — сказали б ми, як у «Фаусті», завершуючи історію загумінкового вундеркінда.

А тепер, збагніть, братове, священне обурення! Як сміли ми підважити цю традицію звеличування дутих величин? Як наважились ми порушити «національні святощі», називаючи речі своїми іменами, а вундеркінда тим, «чим він є», мовив Гете! І як не попасти в фурію насамперед йому самому — маститому вундеркіндові, коли як твердить він сам, ім'я його, нарівні либонь із Шевченковим, гремить, мовляв, по всій землі українській?

Милосердя — ображеним паламарям. Милосердя — геніям. Милосердя — вундеркіндам. Щире співчуття їх оскаженінню.

«Сила вашого видання в тому, що все, що пишеться в ньому — правда. Іноді гірка, іноді трагічна, але перш за все — правда», — слова одного з наших читачів. Але, друже Горацию, хіба люблять правду на цьому світі?

націоналізуючи його земельну власність («кметь і вся його маєтність наша єсть») і переводячи селянина на становище чиншовика з волі державця державної землі.

Це вело до поглиблення розподілу громадянства на Україні на привілейовані і непривілейовані стани та висунуло на перше місце, економічно і політично, шляхту, землевласників-панів. Еволюція шляхетського стану ішла в напрямку до її диктатури над всіма іншими станами (міщанством і селянством), з щораз більшим поширенням її упривілейованої окремішності (за двома редакціями Литовського Статуту, 1529 і 1566). Одночасно, в лоні самої шляхти довершувалось юридичне і політичне зрівняння між шляхетською масою і її верхами-магнатами.

В широкому процесі цієї еволюції, викликаному розвитком грошового господарства, існувала теж і тенденція до ліквідації пережитків територіальних особливостей, що і завершилося Люблинською унією 1569 р.

До того часу міжтериторіальні відносини литовсько-польської держави полягали на широкому федеративному зв'язку. Спроба польських панів включити Литву і Україну в землі польської корони були вже в 1501 р., але в практиці все ще діяла федеративна умова з 1499 р. Щойно в половині XVI ст. питання про ліквідацію федеративних зв'язків стало життєвою потребою і його підтримували вже не лише польські, а навіть і українські пани.

Причиною до зміни в політичній орієнтації української панівної верстви був той простий факт, що природа грошового, товарного господарства вже не відповідала системі дрібних державних одиниць. Ішлося про те, щоб на як найширшій території утворити одноцільну владу, яка б охороняла однаковими нормами і своїм авторитетом господарські інтереси шляхетського стану Литви і України.

Суперечності «руського» і «польського» права, система окремих мит і т. п. били по розвитку товарообміну і в першу чергу по підприємцях з України, що вивозили жито, пшеницю і ін. через Польщу за кордон. Литва з її диктатурою аристократичної ради стала для українських землевласників непотрібним баластом із своїм федералізмом, який не давав не лише ніякої економічної користі, але перешкоджав в торговельних операціях. Політична окремішність ставила українську шляхту в залежне становище супроти польських монополістів, відбирала їм привілеї, якими Річпосполита наділяла свою

шляхту — головного хлібного імпортера. До того всього українській шляхті загрожувала козацька вольниця, не кажучи про татарські напади. Отже в 1562 р., середня українська шляхта (а вже в 1551 р. шляхта Волині і Підляшшя) посилає петицію, щоб об'єднати землі Литви і Польщі. Проти неї є покищо велика українська шляхта (Острозьких, Сангушків, Вишневецьких і ін.) яка, економічно сильніша, ще обстоювала автономні права України, але її опозицію швидко зломлено ціною признання деяких привілеїв.

Таким чином, Люблинська унія була не жодним «загарбанням», а **добровільним** актом української аристократії, викликаним її економічними інтересами. Її наслідком було цілковите зрівняння української шляхти з польською, в економічних вигодах і в юридичному відношенні та інкорпорація всіх українських земель (крім Чернігівщини) в систему шляхетського устрою Польщі. З черги це вело (через поширення «волочної уставу») до суцільного покріпачення українського селянства, до занепаду міської торгівлі на Україні, до занепаду ремесла і цехової організації, яка не могла конкурувати з великомагнатським та шляхетським монополем у господарстві. Очевидно, що Люблинська унія поставила на порядок дня і політично-адміністративну інтеграцію всього обширу.

В розвитку церковних відносин на Україні економічні передумовини посідали теж не менше значення. Введення християнства на Україні з Царгороду було наслідком економічної залежності Києва від візантійського ринку. Київський митрополит настановлявся Царгородом, але з другого боку князь призначав єпископів і нижчу духовничу владу та за послуги нагороджував її маєтками. Економічне збагачення приводило церкву до щораз більшого усамостійнення супроти князівської влади. Коли ж ця влада була татарами знищена, то це дало змогу церкві стати цілком незалежною. Вона одержала ханський ярлик (1267), що забезпечував її повну політичну і економічну самостійність. В XV ст. упадок Царгороду зблизив церкву знов з державою, тобто, в дальшому розвитку відносин, привів до залежності від панівної верстви в державі-шляхти. В умовах грошового господарства церква стала покріпаченою: з одного боку — державою (щодо вищих посад) і з другого — шляхтою (щодо нижчих посад) на основі практики т. зв. патронату, тобто надавання церковних посад з руки короля або приватних людей. Внаслідку цього нижче духовенство стає свого рода

експлуатованим чиншовиком на своїх посадах, а вище — виростає в королівських, а іноді і магнатських державців, які самі експлуатують, торгуючи церковними наданнями нарівні з магнатами — шляхтою. Такий стан довів до цілковитої деморалізації духівництва і до розколу його на два табори: на нижче духівництво, яке ненавиділо шляхту, що обмежувала його доходи і своїх зверхників — церковну ієрархію, що об'єдналася з шляхетською диктатурою та ділила з нею спільні інтереси наживи, розкішного життя і торговельних зисків. Холмський владика, нпр., на широку скалю торгував з Гданськом збіжжям, конкуруючи з світським князем Корецьким. Нераз окремі єпископи ішли один на одного збройною силою, змагаючись за дохідні маєтки, як це було, нпр., в 1565 г., коли розгорілася справжня війна між володимирським владикою Борзобагатим та Холмським — Лозовським.

З моментів класової боротьби виростає і весь релігійно-церковний конфлікт між православ'ям і католицизмом на Україні з його осереднього подією — унією 1596 р.

Доки Царгород був у силі і Київ залежав від його ринку, просування католицизму на Україну не було легким. Картина змінилася з упадком Царгороду (1453) та з пожвавленням зв'язків України з Заходом. Католицизм, прийшовши до нових сил, після ударів, завданих йому реформацією, виявляє вже дуже інтенсивно агресію, хоче наполегливо включити Схід Європи в свою «*Communitas Christiana*».

Одночасно починають зростати і апетити польських магнатів та шляхти в їхніх зазіханнях на «млеко і медом текучі» Україну та Білорусь. Католицизм стає вірним помічником в економічній та політичній експансії польських «королевиц» на українські землі.

Проте, становище православної панівної верстви на Україні було ще досить сильне. Польща, особливо, за Стефана Баторія, все ж відзначалась відносною релігійною терпимістю, за засадою краківського ученого Павла Влодковіца, що «спільність загальнолюдська це чеснота моральна, незалежна від віри, що є чеснотою теологічною». Ще в 1563 і в 1608 рр. королівські грамоти підтверджують рівність панів грецької віри з католиками. Проте, незабаром, наступ контрреформації підважить засаду Сігізмунда Августа «не буду володарем ваших сумлінняв». Наступ католицизму прискорювала еволюція нової економічної системи.

Що ж до українського панства, то серед

нього агресія католицизму грала більше ролу культурну ніж політичну. Українська шляхта оажала зрівнятися в освіті, огладі і пошуті з польськими панами і сама піддавалась впливам Заходу, щоб як найшвидше набути «західну політуру». Шлях до того вів через католицизм, хоч частково і через протестантизм.

Головний удар католицизму, таким чином спрямовувався перш за все на міста, які для польської католицької шляхти були зовсім небажаним конкурентом на економічному ринку. Спільником православного міщанства було нижче духівництво і покріпачене селянство. Єднала всіх, більше чи менше, економічна недоля, соціальне та політичне успослідження, а з тим — запекла ненависть до спільника шляхти в її наступі на міську торгівлю — до вищої церковної ієрархії, до єпископів. Посереднім спільником був і царгородський патріарх, який доручав церковним оратам контрольні функції над єпископами, що не хотіли йому платити десятини. **«Я й чортові запродався б, — говорив львівський єпископ Гедеон Балабан, — щоб тільки звільнитися від проклятих братчиків».** А братчики дійсно вели запеклу боротьбу з вищою ієрархією, просили патріарха усунути «скверників і блудників». Але що патріарх міг вдіяти?..

Цей конфлікт між громадою вірних «сідельників і шевців» і ієрархією призвів цю останню до концепції унії. Прийняти цілком латинську віру єпископи не могли, бо це означало б повний розрив з громадами, зате унія, до якої вдавалося завжди вижче духовенство в скрутний для себе час, запевнювала непорушність грецького обряду, а тим самим не дратувала побожних мас, для яких форма була завжди важливіша від змісту.

І якраз тепер, коли патріарх Єремія, прийшовши на Україну, почав скидати з посад немиліх єпископів, становище стало дуже скрутне. Його посилювали і впливи реформації і відродження братств. Рятунок для вищої ієрархії православ'я були лише в єднанні з католицькою партією в Польщі, з королем, католицькою шляхтою.

Проти унії, здійсненої в 1596 році, були такі сили: нижче духівництво і міщанство, яких унія віддавала в повну залежність від церковних феодалів, великі власники, як Острозький і інші, що бачили в унії остаточний наступ на їхню політичну автономію, врешті — деякі прошарки шляхти, яким унія відбирала хазяйнування над церквами. Що правда, вища православна аристократія не-

(МП) Серед письменницьких імен Радянської України читачам давно відоме ім'я **Панаса Кочури**. Це — один із визначних українських прозаїків, що ділить свою тематику між минулим і сучасним своєї батьківщини; згадати б лише його романи «Окрилені», «Світлий ранок», «Родину Сокорин» і «Золоту грамоту» — широке епічне полотно про війну 1812 року. Багатий задумами, Панас Кочура зацікавився було добою південних декабристів і хотів написати роман про неї, але згодом відкинув цей замір, захоплений більш сучасною темою — молоді наших днів.

Але наскільки бадьорі життєствердні твори П. Кочури, настільки трагічна особиста доля письменника. Вже трицять літ П. Кочура невилікованою недугою прикований до ліжка, проживає в Кролевеці, здаля від літературних осередків, здаля від подій культурного і громадського життя. А проте він виборів собі непохитною волею право бути в цьому житті і ні на мить не втрачає з ним зв'язку. Чимало років П. Кочура працював як викладач в Кролевецькій ремісничій школі. Завжди він оточений молоддю, друзями, завжди пильно і уважно прислухається і вдиляється до людей, щоб закріпити потім на папері все бачене і спостережене, відтворити його в художньому образі. В світлих очах письменника завжди наполегливість, незламна сила, що гартувалася в процесі тяжкої боротьби з недугою і в борні за право жити та брати участь в громадському житті. Трицять літ прикований до ліжка Панас Кочура, автор багатьох непроминальних творів, це взірець твердої волі і мужності.

забаром зреклася свого опозиційного становища, з тією хвилиною, коли момент віри перестав мати для неї будь-яку вагу в соціально-політичних питаннях. Незабаром пани самі виступили проти своїх православних єдиновірців, які загрозили їм як експлуататорам. Українські пани були проти унії не тому, що їм дорога була «руська віра», а тому, що вона давала їм можливість безконтрольно панувати над церквою у їхніх маєтках. Унія цю можливість їм касувала, але це питання перестало бути гострим, коли вони перейшли на католицизм.

Таким чином, боротьба проти унії була

Як сповіщає «Вісник» (український православний часопис, що виходить в Вінніпезі), в виданні «Творів» Т. Шевченка, реалізованому в Чикаго видавництвом М. Денисюка, вилучено з друку поему Т. Шевченка «Єретик» («Іван Гус»). Видавництво М. Денисюка зазначає це «пропущення» поеми Шевченка зауваженням: «з уваги на тенденції до наближення і співпраці християнських церков». Вінніпезький «Вісник» інформує, що і Шевченків «Кобзар» (лейпцігське видання 1921 р., за редакцією В. Сімовича), в другому виданні у Вінніпезі 1960 р., зазнав пропусків і правок.

**

● В варшавському літературному місячнику «Наша культура», що видається при часописі «Наше слово» (2, 62) вміщено статтю про журнал «За синім океаном» пера нашого співробітника **Максима Запорожця**. Текст статті передано одночасно кількома радіостанціями Польщі на хвилях щоденних українських авдицій.

● Літературний додаток газети «Ді Вельт», що видається в Гамбурзі (ФНР) вмістив переклад новели «Від берега до берега», А. Суцави, що був надрукований в журналі «За синім океаном» (3, 60).

● Квартальник «Новий літопис», що видається в Вінніпезі, вмістив статтю **Д. О. Біласа** «Чи справді викопали старинну українську базиліку коло Кельц?»

справою міщанства і нижчого духовенства, доки згодом не приєдналося до них козацтво із своєю економічною і соціальною програмою, прикритою релігійними гаслами.

Класовий характер цієї боротьби, що велася на зовні як ідеологічна, релігійна боротьба, в'яскравлений хоча б творчістю Івана Вишенського, речника і виразника соціальних інтересів і радикальної ідеології народних мас і нижчого духівництва України.

Згодом, з релігійної, боротьба ступнево переходила на політичну платформу, що висловилася найрізкіше в визвольній війні 1648 року.

В. Данилович

З НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ

Сидить дідусь коло хати, чи спить, чи дрімає,
Чи всевишньому ся молит чи в сні промовляє.

В чорні ями йому очі геть позападали,
Руки, ноги, старенькому кати оббивали.

А бабуня сидить в хаті, дитятко тримає
І з сльезами на очах таке промовляє:

Не забуду я бандитів; в хату ся вломали,
Мого сина Андрія мотуззем зв'язали;

Повели його за хату, там його й забили,
Дітей, батька і мене навк всиротили.

І Панаса пов'язали, над ним ся знущали,
Патики, залізні дроти йому в очі пхали,

Руки й ноги поломили і тяжко побили,
Півмертвго на подвір'ї так і залишили.

І невісточку Параньку також катували,
Поранену і побиту, з собою забрали.

Мене з внуками трьома в льоху замикали,
А корову і коня аж у ліс погнали.

От проклятії бандити, всіх я вас пізнала,
Та ж колись вас годувала, в хаті пригортала.

А теперка й я за тое дістала заплату,
Аж до смерті не забуду бандеру прокляту.

Що з онуками робити, як їх доглядати?
Все спалили, зруйнували, катюги стокляті.

Семимісячний Богданцьо, з голоду хрипоче,
Мені в очах потемніло як чорної ночі.

А Маруся середуща корінці копає,
Молоденькими зубками їх перегризає,

А Тарасьо, шести рочків, каже, іду з хати;
Тільки, де тут — у пожарі поживи шукати?

Як вовки тоту «державу» кати будували,
Все спалили, зрабували, людей мордували.

Продавали Україну царам і баронам,
При остатку — гітлерівським чортам-макогонам.

Продавали рідну матір німецькій почварі,
А нам іно залишили муки і пожари.

А коли тій сатані прийшлося сконати,
То они ся поробили нинька демократи.

Розлетілися як тії мурашки крилаті
І на ньеньку Україну почали брехати.

Українські рідні браття руки си подали
І кровавих тих бандитів з краю проганяли.

А теперка вам, потворам, час вже схаменутись
І сих плям таких кровавих із себе позбутись.

З ПРЕСОВОГО ФІЛЬМУ

ДЕЩО ПРО «УСПІХИ»

Оптимістом можна бути з природи або й в силу об'єктивних обставин. Якщо їх нема, тоді можна бути оптимістом з уяви. Такого типу оптимістами є здебільшого українсько-американські борзописці, що з дня в день годують довірливого читача теревеннями про невсипущу діяльність наших «батьків народу» на т. зв. зовнішньому форумі та приголомшуючі успіхи цієї діяльності.

Але, іноді, можна довідатись про щось зовсім інше. Так, нпр., ново-ульмські «Вісті» (3, 62) сповнені гнівом на «бездарних і примітивних людей, які керують теперішньою американською політикою». Як доказ цього: твердження вашінгтонського офіціоза, що «термін Україна — видуманий в XIX ст. націоналістами, які намагалися відірвати південно-західні частини Росії від імперії».

Пісня ця на Заході не нова. Нею нас не здивуєш. А гнів і обурення, яким піняться проти американських «нездар і примітивів» ті, що ще хвилину перед тим були їх глорифікаторами, спрямовані не по адресі. Американська «вроджена глупота» (за термінологією тих же «Вістей») тут богу духа винна. Чи не краще запитатись наших славетніх «батьків народу»: а що ж ви робили, панове? Де ваші хвалені «успіхи на зовнішньому форумі»? На біса ж здалася вся ваша «діяльність», коли в 60-их роках XX ст., на висотах передової країни світу, Україну вважають «видуманим терміном»? Та чи не ви й помагали їм до такої мудрості? Чи не ви домагалися «виключення» України з ООН? Чи не ви, о премудрі «батьки народу», домагаєтесь і нині заборони культурного обміну США з Україною? Чи не ви репетуете всюди і скрізь, що на Україні, власне, нема нікого і нічого, лише «яничари»?

Що посіяли, панове, те і жніть.

«НЕСТИ СВІТОВІ ПРАВДУ...»

(ІЯ) Якась С. Наумович в лондонській «Думці» поучає жіноцтво на еміграції «як треба вести нашу зовнішню роботу та нести світові правду про Україну...» Є це причиною до студії елітарної ментальності, безприкладний щодо змісту і стилю.

«Записуємося спершу в міжнародно жіночу організацію, — повчає достойна наша паннунця, — сидимо там тихо і чекаємо нагоди. Першим нашим виступом буде — виставка українського мистецтва, але при цьому мусимо керуватися трохи місцевими смаками (?)... Для предсідниці міжнародної організації треба зробити невеличкий вишиваний подарунок... підібрати (!?) декілька гарних молодих дівчат. Це, на перший раз, усе...» Далі «промошуємь собі дорогу до політичної роботи на міжнародному терені», про яку наша достойниця каже: «Почнуться труднощі. Нам скажуть, що ми недержавна нація. На це ми маємо готові відповіді: ми — державна нація, бо

І вдаритись в свої груди: прости, рідна мати,
Мордували, руйнували, щоб тя запродати.

Записав влітку 1961 р. в Тернопільській області
Мих. Качковський

УРСР є членом ООН (!), але всеж краще мати «Україну на вигнанні»...»

А ось директиви для самої праці: «...виголосити доповіді (обов'язково з пафосом, бо він потрібний в діяній на маси), призначити зпоміж себе заможніших жінок, які мають робити добре враження: усміхатися, вести розмови... влаштувати прийняття з нашими тортами, так що шановні делегатки самі проситимуть другу порцію, але без розмов про наші національні справи. Можна тільки говорити з сильним переконанням, що вже недовгий час, коли запросимо наших гостей до Києва. Не зашкодить, коли при цьому з'явиться наша гарна жінка в гарній вишиваній блюзі. Головне це → легка, елегантна (!) розмова. Господи бережи нас перед шуканням протекцій, посад... Зручно міняти особи, відкликаючи одного пана, а приводячи другого... (!!)

За наші всі кроки ми відповідальні перед всією українською нацією...» «Це все, — робить висновок наша достойниця, — допоможе нам незабаром скликати в Києві наш перший конгрес...»

Справді, шкода, що, за недостатчею місця, обриваємо цитати з елаборату нашої просвітительки. Це є шедевр глупоти, від якої можна остовпіти. Це є класичний твір, що був би окрасою «Антології нісенітниць». Біда лиш у тому, що і автор і бідні, поучувані ним націоналістичні «робітниця на нашому зовнішньому фронті», сприймають цю безглузду галіматию цілком серйозно.

Ми порадили б у це цікаве поучення «ефективної дії українського жіноцтва на еміграції» включити ще низку чинностей: чому б так цьому нашому жіноцтву не проспівати на «прийнятті з нашими тортами», нпр., «Бодай ся когут знудив» або «Гудбай, Айрін»? Чому б не аранжувати забаву в цюцюбабку? Або чому б не протанцювати канкана чи вугі-бугі?..

Ми є певні, що це все значно наблизило б скликання першого конгресу націоналістичного жіноцтва в Києві.

Кадр із фільму «Олекса Довбуш»

Іван Манило

Іван Манило

ЕПІГРАМНИЙ ДОЩ

ДЮГЕН І ГРАФОМАН

Колись за горами — ген-ген! —
Сидів у бочці Дюген,
Читав він книжку невеличку,
Що називалась «Через річку»,
Що написав її без мук
Письменник-графоман Дончук...
Ах, чом і я не писарчук:
Я б теж писав без горя й мук?!

БОГДАНОВІ К.

Ти — бібліограф! Ти шукав
На смітнику співців-естетів.
Та сам в поезії дав хука,
В науці теж шось без кебети!

ВИДАВЦЕВІ Б. Р.

Що за гомін?.. Що за гук?
То бреде магістерчук:
Він киянином назвався,
Як до «Киева» пропхався...

Ю. КОСАЧЕВІ

За вікном розмаї
І брентить трембіта...
А тобі немає
Ні весни, ні літа.

Сині океани...
Гемінгвей і Горький...
І пливуть тумани
Над твоїм Нью-Йорком.

ЯРОВІ С.

Навколо тебе слави німб,
Але славетним ще не є ти.
Ти рачки виліз на Олімп
Почистити чужі штиблети...

ЛИСТИ З КАНАДИ

Бурхлива і драматична є історія формування суспільної свідомості української Канади. Відомі є причини іміграції українського селянства за море, відомі є і обставини перших десятиліть поселення — виключно важкі, виключно несприятливі для нормального розвитку політично-громадського і культурного життя українських поселенців. В тому відношенні становище українців було одним із останніх, коли ідеться про порівняння до інших національностей, які складають нинішнє населення Канади. Ледви вирвавшись із злиднів і феодально-колоніальної кабали Габсбурської імперії, український імігрант попадав в суворі обставини піонерського життя або в лабеті безсовісних іміграційних компаній, які оселявали його переважно в північних пустельних районах, де треба було очищувати свою частку від каміння, викорчовувати дівичий ліс, аби в поті чола, після довгих літ, з великою витратою сил домогтися якихсь результатів. Для українського імігранта в Канаді кінця XIX ст. і початку

XX ст., якщо він не осідав на землі або, зневірений в непосильній боротьбі з природою, кидав землю та ішов на пошук заробітків, була лиш найтяжча, найбрудніша, найнижче оплачувана праця, до якої брали його лиш тоді, коли нікого не було іншого або якої не хотів виконувати робітник іншої національності. Поняття українського імігранта як «людини в кожуху», безіменного «австріяка», «галона», утворювалося не лише в іномовних середовищах: аджеж і українсько-канадський письменник Ілля Киріак в своєму «вікопомному творі», яким чомусь пишається консервативно-реакційна громада Канади («Сини землі») не поскупився на зображення українських чоловіків чи жінок у Канаді як «дикунів і варварів». Націоналістичний автор, займаючись дискримінацією власного народу, описуючи канадських поселенців як людей луже низького культурного рівня, не задумався, звичайно, над тим, що ж цих людей ще в старому краю тримало в постійній темряві і закабаленні та яка доля судилась їм за

ПАМ'ЯТІ Д. ПРИСТАША (СТАРУХА)

Із смутком схилиємо голови перед свіжою могилою визначного українського громадського діяча, вченого і патріота, Дмитра Присташа (Старуха), що помер у Портедж-ла-Прері, Манітоба, Канада, на власній фермі, в перших днях лютого ц. р.

Покійний народився 1886 р. в селі Руденьки, на Сяніччії, в сім'ї незможного селянина. Самотужки здобув середню освіту, закінчив філософський факультет

Р. Пайлот: «Місто в Канаді»

тет Лейденського університету. Від 1912 р. перебував у Канаді, де брав діяльну участь в громадському житті. Працював теж як журналіст, і дослідник в різних галузях науки. Науково-публіцистичні праці Д. Я. Присташа друкувались в українській пресі Канади, м. ін., в «Фармерському житті» (якого Д. Я. Присташ був редактором), в «Новому шляху» (Вінніпег) і б. ін. Покійний залишив величезний доробок — прецікаві студії і нариси з різних галузей знання, зокрема з галузі українознавства. «Це був надзвичайний ум — пише нам один із українських учених, ознайомлений з працею Д. Я. Присташа, — але, пробуваючи майже на пустелі, здала від великих наукових центрів, він не мав змоги дати праці справді великої наукової вартості, до чого він мав усі дані. Я певний того, що колись наша наука високо оцінить цю величезну піонерську працю, яку проробив Д. Я. Присташ-Старух хоча б лише в таких важливих галузях як праісторія і мовознавство».

Похорон Д. Я. Присташа відбувся в Портедж-ла-Прері, згідно з волею покійного, без церковних обрядів. Від редакції «За синім океаном», враз з представниками інших органів, з якими співпрацював Д. Я. Присташ, ред. І. Риботицький віддав покійному останню пошану. Велика, роками збирана бібліотека покійного, що має чимало цінних видань, буде передана до громадського вжитку. Низку неопублікованих праць Д. Я. Присташа, що був палким прихильником і співробітником журналу «За синім океаном», опублікуємо на його сторінках.

морем. Легко займати супроти власного народу згйдливе становище, але важче разом з народом боротися за визволення із знедолення і рабства.

А ця боротьба, зокрема в Канаді, має величн сторінки посвяти і подвигу. Суспільна свідомість українських трударів канади та її співбудівничих п сільського господарства, промисловості, матеріальної і духовної культури, гартувалась на історичних етапах самостановлення української поселенської громади в Канаді як рівнорядної з іншими, як насаженої олагородними ідеалами змагання за кращу долю свого народу і всього людства. Гини, з гордістю можемо оглянутись на цей пройдений шлях. Він багатий у зразки індивідуального і суспільного горіння задля доороти справи, він багатий у жертви, він виводив нас, хоч і не завжди без блукань, з темної ночі до світла. Декілька поколінь українських поселенців і співбудівничих Канади та їх історія, це, передусім, історія української людини-трударя, це історія її горя і прагнень, це історія її боротьби і її вкладу в кращі демократичні традиції Нового Світу, це врешті частина історії всієї Канади. Все це — результат прогресивної суспільної свідомості, яка визначувала перші громадські почини української іміграції на канадській землі, яка визначає і нині канадських українців в усіх галузях громадської діяльності. Український імігрант не прибував на нову землю як завойовник і загарбник, а емігрував «гноблений економічно і упосліджуваний соціально та політично», — як писав І. Франко, — емігрував, щоб жити і працювати та забезпечити краще майбутнє для своїх дітей в світі, вільному від жаху війн, від гніту і експлуатації, від темряви варварства.

Проте, цим простим і логічним цілям канадсько-української громади дехто протиставить інші. Нещодавно, в Едмонтоні, один із новоявлених «просвітителів» української громади в Канаді, Я. Славутич, з чималим апломбом, не лише розподілив всіх земляків у Канаді на «свідомих» і «несвідомих» українців, але визначив недвозначну ціль, до якої він хотів би, за зразком інших «державних мужів Канади з гідною поставою» повести, немов у новітній хрестоносний похід, всіх канадських українців: «визволяти Україну. . .» По суті, нічого нового в тому не має, включно з запопадливим запевненням достойного «просвітителя», що цей його заклик до хрестоносного походу «ані трохи не суперечить інтересам Канади». Цю пісню чула Канада з

О. Кульчицька: «За море»

давен давна, ще з тієї хвилини, коли, з першими групами поселенців, на канадський ґрунт почали вивантажуватись і промітки ділки, всілякі «громадські діячі», спрагнені наховстати своїм налігачем українського піонера в Канаді так само як наховстували вони ним його в старому краю. Їхнім завданням, з тих давніх часів, було, щоб ідеологія і громадська праця українського поселення в Канаді була певеличким відзеркаленням того самого жалюгідного стану, що існує на батьківщині: клерикалізм і лоялізм, покора «батькам народу», які і в Новому світі поучали своїх «несвідомих земляків», як ось і «Свобода» в 1915 році, що «добра і культурного розвою української нації слідує нам надіятись лише через Австрію і при Австрії». Що правда, віденським лакизам, під натиском кон'юнктури, довелось незабаром по хамелеонівськи змінити свій колір і присягатися «в лояльності британському прапорові», але по суті, це не міняло їх генеральної ідеї: спекуляції на патріотизмі і жертвенності чесних українських трудових мас Канади. Афери «новоєнних фондів», «збірок на бідного Івася», «позички свободи для уряду ЗУНР», «позички національної оборони» як і всі наступні і безконечні афери, розгорнені в міжвоєнному двадцятилітті, велися як і нині під гаслами все того самого «освідомлення і визволення». Об'єктом цієї «елітарної дії» був звичайно ніхто інший, як герой Кириякового роману про «Синів землі» — український поселенець в Канаді, оспіваний Кириаком як «дикун і варвар», але відомий із свого прив'язання до рідної землі, до свого народу і завжди готовий віддати останній гріш для

НОВІ ВИДАННЯ

громадської справи. Отже «свідомим українцем», в розумінні цих вчорашніх і нинішніх «просвітителів» був і той, хто безпосередньо перед війною слухав запевнень, стилістично дуже подібних до нинішніх декламацій Я. Славутича про те, що «Адольф Гітлер виволоє народи і запевнює незалежність української держави» («Содборі Стар», 16, 11. 37, інтерв'ю з генералом В. Сікевичем).

Ці «визволителі» з табору «найсвідоміших», самозрозуміло, неказанно раділи, коли гітлерівські орди вторглися в Україну. Вони мовчали, коли ці орди в вандальській спосіб нищили українські міста, грабували бібліотеки і музеї Києва, мордували масами українське населення, вивозили його на каторгу в Німеччину і «запевнювали незалежність української держави» прискореним перетворенням України в другий Камерун.

Від початкового періоду становлення українського громадського життя в Канаді аж по сьогодні, наша країна, з цілком логічного висновку, повинна була б бути важливою ланкою в розрахунках всеукраїнської реакції, свого рода її бастионом. На здійснення цих розрахунків треба відкласти півсторіччя складного, довгого і плутаного процесу, який все ж не дав «батькам народу» бажаних результатів. Як у 900-ті роки так і нині, речникам реакції доводиться стверджувати присутність «несвідомих» в канадсько-українській громаді, тобто присутність тих сил, яким за їхньою соціальною структурою та за духом історії канадського народу чужі всякі концепції політичного авантюриництва. Доводиться їм як і давніше ствердити не лише провал всякої акції елітарного «просвітительства», але і повну нездібність «національного проводу» розуміти істотні прагнення народних мас Канади, їх інтереси і їх потреби. Навряд чи в силі заглушити такий стан істеричні вигуки про акцію «в обороні України» для її «визволення», якщо на порядку дня перед «просвітителями» стоять далеко реальніші проблеми, хоча б одна лише проблема страхотливого занепаду української мови в третьому, прискорено асимільованому поколінні, а далі — загального занепаду громадського і освітньо-культурного життя. Зайняті, за устійненим навиком, «освідомленням» і наполегливим перетворенням української Канади в вогнище людиноненависництва і фашизму, наші «просвітителі» не в силі подолати проблем живого життя і дійсності. Вони є більші за них.

Сімдесят літ українського поселення в Ка-

(ЮК) В Варшаві видано, за редакцією В. Завадського, трьохтомний збірник, присвячений (т. 1-72) «Споминам декабристів» та «Справам декабристського руху в польській мемуаристиці» (т. 3). Три об'ємісти томи, зокрема останній, приносять багато нового для дослідження зв'язків революційно-громадського руху Росії, України і Польщі в першій чверті ХХ ст. Спомини декабристів (І. Якушкіна, І. Пушкіна, братів Бестужеєвих, дружин декабристів Волконського, Раєвського і ін.) здебільшого відомі в їх первісному тексті. Особливу увагу привертають спогади українця **Івана Горбачевського**, яким присвячено цілий 2-ий том. Автор їх, як відомо, був одною із чільних постатей повстання декабристів на Україні, провідним діячем радикального «Товариства З'єдинених Слов'ян», головним координатором спільної революційної дії з польськими колами. Дослідниця декабризму Вікторія Слівовська уважає І. Горбачевського за виїняткову обдаровану особистість, відзначає різочу зрілість його суспільно-політичних поглядів. У відрізненні від інших декабристів, які в своїх концепціях

наді це сувора і величя епопея. Її героєм — український піонер — фармер і робітник, що будував славетню СіПіАр, що пробивав тунелі в Скелистих горах, добував золото і мідь, вугілля і азбест, вирубував непроходимі ліси, прокладав автостради. Суспільна свідомість цього безіменного героя формувалася в щільному зв'язку з його трудом, з ідеєю і метою його робочого класу. Мрії його линули до рідної землі, до рідного народу, що як і він тут, боровся за краще завтра, за повне визволення від всяких непроханих «освідомителів» та «спасителів», за право на життя на свободу, на освіту. Того ж світлого майбутнього бажає герой епопеї поселення і своїй другій батьківщині — Канаді, що в її економіку, культуру, суспільне життя і він вложив свій помітний вклад.

То же не забирайте часу, панове славутичі, чи як вас ще звати, своїм лементами про «несвідомих» і «свідомих» та своїм божевільним белькотом про «визволення українського народу». Залишіть його найкраще в спокою. Журіться дійсністю, в якій живете. Помагайте будувати і розбудовувати Канаду, поліпшувати умовини життя її люду, підносити духовну культуру. Покиньте мрії зрубаної голови на тему «хрестоносного походу на золотоверхий Київ». Український народ не є загрозою для Канади, а близьким приятелем канадського народу, як і всіх народів і разом з ними прагне до миру, поступу і співбуття в ім'я кращого майбутнього.

Портедж-ла-Прері, 1962

військового перевороту стояли дуже далеко від народу, був Горбачевський прихильником широкої участі в революції народніх мас. Якщо б погляди Горбачевського були схвалені його товаришами, то, нема сумніву, що грудневе повстання 1825 року не закінчилося б поразкою.

Багато світла до проблематики спільної боротьби проти самодержавства докидають здебільшого не опубліковані досі записки і спомини польських сучасників — Л. Снядецької, П. Лелевеля, Ю. Шембекової, П. Корчак-Браницького, М. Мохнацького і ін. Велику вартість мають зацілілі фрагменти спогадів діячів «Польського патріотичного товариства», що діяло на Україні в 20-их рр. 19 ст., — Юліана Люблинського, Лаговського, Сабінського. Велику вартість мають спогади Й. Руліковського «Бунт Чернігівського полку», опубліковані вперше в київському польському часописі «Наше минуле» (1908), а потім в збірнику «Декабристи на Україні», (1926) за редакцією Д. Багалія і В. Міяковського.

Цікаво довідатись, що один із діячів «Товариства З'єдинених Слов'ян», юнкер Полтавського полку Яків Драгоманів (дядько Михайла Драгоманова) був одним із перших перекладачів поезій Адама Міцкевича. Його переклади містили петербурзькі літературні альманахи 20-их рр.

В цілому, три томи споминів і справ декабристів з безліччю невідомих досі матеріалів, знайдених в архівах і приватних збірках, дають повну і барвисту картину подій і проблем зв'язаних з декабристським рухом, що розгортався на всьому просторі імперії і мав ще свій епілог на Сибірі, після грудневої катастрофи. Одночасно — це хвилюючий образ одного героїчного покоління, що його ідейне горіння і благородний подвиг завжди житиме в нашій пам'яті.

(ВФ) Польський письменник і критик А. Слонімський, в міжвоєнних варшавських «Літературних вістях» вів між іншим рубрику під заголовком «Найгірша книжка», пишучи дотепні оцінки дивоглядних творів графоманів та видань всіляких загумінкових видавництв. Якщо ідеться про книжкову продукцію українського зарубіжжя, з її монополем бездарностей та графоманів, то звітуванням про «Найгіршу книжку» можна було б, від біди, заповнювати всяке періодичне видання. Цих найгірших книжок видається стільки, що, заливаючи наш і так убогий книжковий ринок, вони вже не виконують навіть свого засадничого і єдино-позитивного завдання: пізнавати з їх допомогою книжку **справді добру**. Таке діється, наприклад, з історичною белетристикою, що займала ще тому з десяток літ на еміграції відносно поважну позицію, але нині становить комплекс книжок гранично найгірших, з виразною тенденцією до суцільної безграмотної суперпошлятини. На цих гранях пробувала посиленна продукція такого маститого епігона як Ю. Тис, що його разючу бездарність та повну глухоту, коли йдеться про стиль і дух історизму, лагіднила принаймні деяка обізнаність з історичним, джерельним матеріалом. Правда, цей матеріал, в відповідній (чи

швидше безвідповідальній) обробці зазнавав всіх належних і неодмінних «поправок» в дусі націоналістично-клерикальної тенденції («Конотоп», «На світанку»), так що події чи постаті нашої славної минувшини транспортувались читачам у люто підсолодженому і підстриженому вигляді. Якщо релятивна культурність не може спинити епігона перед непристойним спотворенням історії, то дозволяє йому принаймні вишукувати більш витончені форми цього спотворення.

Гірше, якщо до спотворення і фальсифікації історичного матеріалу береться людина суцільно примітивної культури, яка навіть не ставить перед собою завдань Ю. Тиса: бути епігоном, рівняючись на середні зразки. Маємо на увазі безнадійне і об'ємисте твориво якогось Лазурського п. з. «Гетьман Кирило Розумовський». Для цього автора, з усіми претенсіями на історичного белетриста, не існує нічого з тих поважних позицій, які відзначає український історичний роман, принаймні за останнє чвертьсторіччя. Не знає він либонь, що в нашій літературі існує «Сумерк» Ю. Опільського, «Роман Аліни Костомарової» В. Петрова, «Людолови» З. Тулуб, «Помилка Оноре Бальзака» чи «Переяславська рада» Н. Рибак, якщо згадати лиш деякі позиції, що дали напрям, метод і основні елементи форми для нашої історичної прози, рівновартної європейській. Нічого говорити про необхідні для історичного автора первинні поняття, що відносяться до стилю, до виявлення атмосфери і клімату історичної епохи, чого компонентами є мова, реалії побуту, особливості психології людей, інших від нас в часі і в просторі. Засвоєнням цих первинних понять не гербували навіть письменники такого спонтанного таланту як Гюго чи Сенкевіч, що, до того всього, мали діло з комплексами історичних епох, достатньо спопуляризованих і подекуди ще дуже близьких і авторові «93-го року» і авторові шляхетської «Трилогії». Що ж казати про складну добу рококо, до якої кашченківський епігон Лазурський наблизився з усією ведмедіватістю повного профана? Що казати про це мізерне рукоділля, висловлюючись терміном Т. Шевченка, яке є тільки жалюгідним продуктом жажного примітивізму неука і пошляка? Не рятує його, як завжди в таких випадках (як не рятує і згадуваного Ю. Тиса) непристойна шовіністична тенденція, бо і на це не вистачає йому ні обдаровання ні знання історії. Безслідно счезли в цій купі задрукованого паперу і блискучі люди другої половини XVIII ст. і Україна тієї, за своїм стилем, такої яскравої доби і історична пророчистість її, наснажена спалахами революційного передгроззя. В цій купі задрукованого паперу ми не знайшли навіть іскорки того відчуття історизму, який можна найти хоча б в нині призабутих і псевдоісторичних романах І. Крашевського або Г. Данілевського. Правду сказавши: в одній Гоголевій «Рідзвяній ночі», жартівливій новелі, яка в своїй істоті є антиісторичною, палахкоче той відсвіт доби рококо, що його зі свічкою ніхто не знайде в цьому бездонно-пренудному, оберемкуватому «Гетьмані Розумовському». Роман новоявленого «письменника» має всі ознаки писанини дячка або волосного писаря з глухої закутини, що зненацька запрагнув до «монументальної творчості».

ГАЛАС ІЗ НІЧОГО

В «Пану Тадеуші» А. Міцкевича є розповідь про ведмеда, якого виполошив пан Войський з заповідної пуці. Якщо б не Войський, то ведмідь сидів би у своїй гаврі до кінця віку і ніхто про нього не знав би.

І про різних т. зв. «адептів Музи», які сидять по своїх еміграційних ведмежатниках, ніхто не знав би нічого, якби не Войський — журнал «За синім океаном». Справді, це ж нам треба приписати заслугу в тому, що громадськість довідалась про існування якогось Біляєва чи Дзюбинської чи ще когось як «авторів», які, мовляв, згідно з їхніми заявами в пресі, «з косачівським (правильно було б українською мовою вже швидше: з **Косачевим** — н. пр.) журналом нічого спільного не мають».

Але ж, достойні панове, хто ж вас коли просив мати з нами щось спільне? Та ж, поправді сказати, ми навіть і не знали, що ви існуєте в природі. Якщо вже хтось вважає себе якоюсь мірою причетним до друкованого слова, то нехай потурбується принаймні довідатись, що в українській сучасній літературі існує вже давно і **Володимир Біляїв** (автор «Іванни» і б. ін.) і відомий київський театральний критик **О. Дзюбинська**. Існують і інші відомі автори, яких праці ми час від часу друкуємо; з їхнього зичливого дозволу. Виходить же так, що не встигнеш, нпр., надрукувати ім'я Шевченка, як якийнебудь випадковий носій цього почесного прізвища на еміграції, про якого ніхто ніколи не знав і не гадав, вже біжить із своєю заявою, що він не співпрацює з ЗСО! Тобто: куди кінь з коптом, туди і рак з клешнею або легкий спосіб як можна, з допомогою заяви в «Свободі» потрапити не лише в письменники, але навіть в «національні мученики»! Більше глуду, панове!

В цьому зв'язку сповіщаємо раз і назавжди, що в масовому вербуванні будьяких авторів на еміграції ми зовсім не зацікавлені. А саме з цих причин:

1) Не збираємося творити на еміграції ні «літературного процесу» ні загонів еміграційних «красних письменників», бо, за нашим поглядом, повноцінної літературної творчості (та й культури взагалі) на еміграції, відірваній від живого ґрунту вітчизни бути не може. Тим самим, поза незначними винятками, не може бути і таких авторів, яких продукція мала б для української літератури будьяку іншу вартість крім пізнавальної, або як зразок місницької (канадсько-української тощо) літератури поселення;

2) наш журнал зацікавлений не в іменах, а в проблемах;

3) наш журнал має достатню кількість співробітників;

4) наші сторінки відкриті для всіх авторів, які з власної доброї волі діляться з нами осягами своєї праці, однак, з тією лише умовиною, що ці осяги мають

ЗА СИНІМ ОКЕАНОМ

ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНИЙ
ТА ПОЛІТИЧНО-ГРОМАДСЬКИЙ ЖУРНАЛ

Видає: В-во «ЗА СИНІМ ОКЕАНОМ».

Виходить щомісяця в Нью-Йорку, США

Редагує КОЛЕГІЯ
Д. О. БІЛАС, О. СТЕПАНЮК (Торонто), С. ЙОНДАК
(КЛІВЕЛЕНД), А. САЛАБАЙ, М. ПІДГІРНА (Нью-
Йорк), І. РИБОТИЦЬКИЙ (Вінніпег)

Головний Редактор: ЮРІЙ КОСАЧ
Адміністратор: ВОЛОДИМИР ФЕДУРК

Адреса:

3544 Broadway, Apt. 25, New York 31, N. Y., U. S. A.
Телефон редакції: AU 6-5493

Представник у Канаді: Олександр Степанюк

Адреса:

122 Bellwoods Avenue
Toronto, Ontario

Статті підписані ім'ям чи псевдонімом автора
не обов'язково висловлюють погляд Редакції.

Редакція застерігає собі право скорочувати рукописи.

Передрук дозволений лише за вказанням джерела.

Передплатна ціна: річно — \$5.00, піврічно — \$2.75,
чвертьрічно — \$1.40.

В інших країнах — рівновартість долара США.

Ціна одного числа — 40 центів.

ZA SYNIM OKEANOM

UKRAINIAN REVIEW OF LITERATURE,
ART AND SOCIAL PROBLEMS

Published by "ZA SYNIM OKEANOM"

Administrative Manager W. FEDORUK

Edited by EDITORIAL BOARD

Editor-in-Chief YURI KOSSATCH

Edited by Editorial Board: D. O. Bilas, A. Stepaniuk

(Toronto), S. Yondak (Cleveland), A. Salabay, M. Pid-

hirna (New York), I. Rybotytsky (Winnipeg)

Address: 3544 Broadway, apt. 25; New York 31, N. Y.

In Canada: A. Stepaniuk

122 Bellwoods Avenue

Toronto, Ontario

Subscription rate: yearly—\$5.00; semi-yearly—\$2.75;

quarterly—\$1.40; single copy—40 cents.

For other countries an equivalence.

ЧИТАЙТЕ, ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ, ПОШИРЮЙТЕ
ЖУРНАЛ «ЗА СИНІМ ОКЕАНОМ»!

проблематику і рівень, принаймні релятивно цінні, за
нашим редакційним критерієм;

5) без згоди авторів ми нічого ніколи не друкуємо
і не друкували.

Отож, в цій ясній і простій ситуації немає ніяких
основ займатися малодотепними спекуляціями на те-
му авторів ЗСО, а зокрема на тему «збивання капіта-
лу» будьким з допомогою еміграційних «адептів Музи».
Невеликий це був би «капітал», та й, поправді, нема
з кого його «збивати».